

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.  
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.  
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.  
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.



1894.

3:e häft.

# DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDÉT



INNEHÅLL:

- Ernst Beckman*, Kvinnan och hufvudstadens fattigvård.  
*Maria Cederschiöld*, Ur de senaste årens litteratur i kvinnofrågan.  
(Forts.)  
*M. Anholm*, På tröskeln till Asien.  
*F. Cbg.*, A. Ch. Lefflers efterlämnade skrifter.  
*M. C.*, Från riksdagen.  
Från våra ombud.  
Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.  
Från skilda håll.

---

Pris pr årgång: { För Förbundets medlemmar kr. 2: 50.  
                          } För icke medlemmar                   » 4: 00.

**Ull och Stickylle**

(stickylle = stöckad och virkad ylletump) mottåges till spinning af alla slags garn samt till väfning af klädningss-, kapp- och kostymtyger, sjalar, filtar m. m. All annan slags ylletump mottåges till räfning af stångfloek. Dessutom mottåges alla slags tyger till pressning, beredning och färgning samt allt hvad till herr- och damgarderoben hör till färgning och kemisk tvättning. Särskildt rekommenderas förutom våra präktiga sjalar och filtar vår äkta blå *Trinngarnschervot* och våra *halvylle-klädningstyger* såsom varande icke blott genom sitt eleganta utseende utan framförallt genom sin styrka, det lämpligaste tyg till arbetsdräkter för herrar och damer. Spånads-, färg- och presslönerna billiga i Stockholm. Gods hemtas afgifsfritt från hemmen efter tillsägelse. För större partier från landsorten betalas dessutom frakten fram och åter.

**ELMGRENS VÄFVERI, Stockholm.**

36 Stora Nygatan 36. — Telefon 1165.

**FÖR VÅREN!**

**Bomullsklädningsstyger,**

Svenska handväfda och Engelska Zephyr, Crepon och Oxford.

Bomulls- och Ylle-**Mussliner,**

Tryckta Perkaler och **Batister**

nu inkomna i nya moderna mönster och största urval.

☞ Prover sändas på begäran franko. Order uppgående till minst 25 kronor sändas fritt till närmaste jernvägs- eller ångbåtsstation.

**K. M. Lundbergs Bosättningsmagasin**

7 Storkyrkobrinken 7.

**Största förlag i Skandinavien**

af **Religiös litteratur**

hos *Fosterlandsstiftelsens Förlagsexpedition*, Stockholm,

såsom: Biblar, Nya testamenten, Bibelutläggningar, Bekännelseskriter, Missionsskrifter, Lefnadsteckningar, Berättelser, Postillor, Predikosamlingar, Dagbeträktelser, Böneböcker, Advents- och Passionsbeträktelser, Sånger, Barnskrifter, Planscher och Bilderböcker, Traktater och Nykterhetsskrifter, hvilka alla finnas till försäljning uti

**Fosterlandsstiftelsens Missionsbokhandel**

34 *Mästersamuelsgatan 34*

samt hos öfrige bokhandlare i riket.

Fullständig Förlagskatalog sändes på begäran gratis.

**AMALIA LUNDBERGS**

*Garn- och Tapisserihandel,*

**50 Drottninggatan 50,**

rekommenderar sitt väl sorterade lager.

Rekvitioner expedieras mot postförskott.

**JOHN HOLMBLOM,**

Modeaffär för Damkappor,

Stockholm,

12 *Kungsträdgårdsgatan 12,*

rekommenderar sitt stora och rikhaltiga lager af alla

**Nouveautéer för säsongen.**

Särskildt får rekommendera mitt stora lager af



**Pelsverk för Pelskappor**



med därtill passande öfvertyger.

**F**ör kapitalister, särskildt fruntimmer, har det länge varit ett önskningsmål att kunna öfverlämna vården af sina värdepapper och skötseln af sina affärer åt någon person eller institution, som med absolut säkerhet förenade punktlighet och noggrannhet i utförandet af det anförtrodda uppdraget äfvensom prisbillighet. En sådan institution är

## **Stockholms Enskilda Banks Notariatafdelning**

*(Lilla Nygatan 27, expeditionstid 10—4),*

som under garanti af **Stockholms Enskilda Bank** åtager sig vård och förvaltning af enskilda personers och kassors värdepapper.

Exempel 1. Om en person hos Notariatafdelningen deponerar obligationer, inkasserar Notariatafdelningen vid förfallotiderna kuponger och tillhandahåller deponenten influtna medel. Vidare efterter Notariatafdelningen utlottningar af obligationer och underrättar deponenten i god tid, ifall en denne tillhörig obligation blifvit utlottad, samt lämnar förslag till ny **placering** af det ledigblifna kapitalet.

Exempel 2. Om inteckningar deponeras hos Notariatafdelningen underrättar Notariatafdelningen gäldenären därom att räntorna å in-teckningarna skola till afdelningen inbetalas, hvarefter de medel, som inflyta, till deponenten redovisas. Vidare tillser Notariatafdelningen att inteckningarne blifva i vederbörlig tid förnyade. Om en hos afdelningen deponerad inteckning genom underlåten förnyelse skulle förfalla, ersätter **Stockholms Enskilda Bank** därigenom uppkommen skada.

**Förvaringsafgift:** 50 öre för år pr 1,000 kronor af depositionens värde, dock ej under två kronor.

---

# **PAUL VOSS,**

**Specialaffär för Sybehör,**

**43 Drottninggatan 43**

*(hörnhuset af Klarabergsgatan).*

**Billiga och bestämda priser.**

---



**SVARTVIKS**

*prisbelönta*

**1:ma**

# **Stärkelse**

rekommenderas äfven såsom gardinstärkelse, och finnes till salu hos alla välsorterade specieri- och diversehandlande i riket. (G. 11847)

\*

# Aug. Magnusson

(etablerad 1860)

46 & 48 Vesterlånggatan 46 & 48

Försäljningslokaler: *nedra botten, en, två* och *tre* tr. upp

STOCKHOLM.

## Största lager i Norden

af

Kulörta o. Svarta Ylleklädningstyger

Kulörta och Svarta Sidentyger

Bomulls-Tvättklädningstyger

Schalar och Resfilar m. m.

### Observera!

Genom direkta förbindelser med in- och utlandets förnämsta fabrikanter kan jag erbjuda ofvannämnda artiklar **bättre** och **billigare** än någon annan och torde en hvar genom besök i mina lokaler eller genom requisition af profver och varor lätt blifva öfvertygad om fördelen att hos mig fylla sina behof af dessa artiklar.

Riks-Telefon 6 26.  
Allm. Telefon 28 67.

Profver på begäran  
kostnadsfritt.

Riks-Telefon 6 26.  
Allm. Telefon 28 67.

## Kvinnan och hufvudstadens fattigvård.

Utgifterna för fattigvården inom rikets största fattigvårdssamhälle befinna sig alltjämt i en oroväckande stigning. Stockholms »fattigvårdsmillion» rullar framåt som en lavin och sväller år från år med det ena tiotusentalet efter det andra. Att sådant sker under det att samtidigt hufvudstadens folkmängd endast långsamt tillväxer, är i och för sig ett »socialt symptom», som synes i hög grad ägnadt att framkalla allvarliga bekymmer.

Och misstämningen ökas genom en allt mera rotfäst öfvertygelse att dessa stora belopp långt ifrån i sin helhet tjäna det syfte man med dem afsett. Trots allt erkännansvärdt nit hos dem, som närmast handhafva fattigvården, föreligger, ifall denna öfvertygelse är riktig, ett olycksbringande kommunalt slöseri. Fattigvårdens uppgift är att i största möjliga mån göra fattigvården obehöflig. Den af ålder eller sjukdom vanföre, äfvensom den värnlöse minderårige, äga både lagens och medkänslans rätt att i fall af behof erhålla understöd. Men i öfrigt borde fattigvårdens hela karaktär vara preventiv. Dess ansträngningar böra gå därpå ut att förekomma eller undanröjda behofvet af dess anlitage. Den motverkar sin egen uppgift, ifall den, öfverväldigad af detaljernas mångfald och svårighet, släpper ur sikte denna sin första plikt. Och om den låter förleda sig att utan noggrann undersökning och kraftig kontroll öfver understödets användande dela ut allmosor till höger och venster, så kan den i all sin välmening förvandlas till en verklig samhällsfara. Eller hvad blir väl följden om, såsom det nu tyckes vara fallet, hundratusentals kronor plottras bort på ett sätt som stundom endast tjänar att, till förfång för dem som ej få något understöd, suppleras arbetslönen, och som alltid frestar mottagaren att betrakta fattighjälp såsom ett slags biförtjänst, hvilken det

är så godt att ta, då man kan få den, äfven om man icke precis behöfver den?

Lyckligtvis tyckes det sent omsider ha kommit därhän, att Stockholms fattigvårdsförhållanden skola underkastas den grundliga utredning, som är första steget mot en reform. Fattigvårdens revisorer hafva — på initiativ, efter hvad allmänt känt är, af ordföranden grefve Hugo E. G. Hamilton, hvilken partinitet vid senaste val uteslöt från stadsfullmäktiges krets och därigenom medelbarligen från ordförandeplatsen inom revisionen — trängt sig in bakom muren af med hvarandra föga samverkande nämnder, styrelser och delegationer af olika slag med deras pappersforskansningar af författningar och reglementen utan all ända, och gjort detta i medvetet syfte att icke sticka under stolen med sina iakttagelser. Deras nyligen i stadsfullmäktige behandlade revisionsberättelse kastar i all sin korthet ett skarpt ljus öfver många af bristerna i fattigvårdens invecklade organisation och kraftförlösande maskineri. Och stadsfullmäktige ha beslutat att genom sitt beredningsutskott — fattigvårdsnämnden betrodde ej med uppdraget — utreda hithörande frågor.

Bland revisorernes anmärkningar är det en som särskildt rör *kvinnans* ställning till fattigvården. Revisorerna förklara sig nämligen »ej kunna undgå att anmärka, att fattigvårdsnämnden hittills försummat en af lagen anvisad utväg att åt fattigvården förvärfva för densamma synnerligen lämpliga krafter, i det att *nämnden icke någon enda gång insatt kvinnor i fattigvårdsstyrelserna*».

Det är med anslutning till denna särskilda anmärkning i revisionsberättelsen, som jag, i enlighet med en af Dagnys redaktion uttalad önskan, här vill göra några erinringar. Deras syfte är att bidra till skapandet af en opinion, som tvingar Stockholm att äntligen träda i spåren af de kommuner i landsorten, som skyndat att följa lagens fingervisning.

\* \* \*

Det är nu sju år sedan riksdagen med anledning af en motion af hr F. Borg beslöt en skrivelse till k. m:t med anhållan om framläggande af förslag till sådan ändring af

gällande lag att kvinna, som är i kommunala ärenden röstberättigad, må kunna väljas till ledamot af skolråd och *fattigvårdsstyrelse*, där denna icke på landet utgöres af kommunalnämnd». Beslutet om skrifvelseförslaget fattades i Andra kammaren med en majoritet af några och tjugo röster. I Första kammaren hängde frågans utgång på ett hår. Där var det den förseglade sedeln som gaf utslaget; med 41 röster mot 40 räddades där den till sitt yttre obetydliga, men till sin innebörd mycket viktiga reformen.

Riksdagen anförde i sin skrifvelse tungt vägande skäl för den begärda lagändringen. Den erinrade främst därom att fattigvårdsstyrelsernas göromål enligt gällande förordning vore så många och kräfde så mycken tid att det ofta kunde vara »för den af andra värf upptagne mannen» förenadt med stor svårighet att »på tillfredsställande sätt fullgöra desamma». Därtill kunde man ej undgå att erkänna, att kvinnan »genom arten af sin begåfning och de sysselsättningar åt hvilka hon i allmänhet ägnade sig», vore synnerligen väl lämpad för fullgörandet af en del af de skyldigheter som författningen ålägger fattigvårdsstyrelse. Särskilt kunde i detta afseende påpekas fattigvårdsstyrelsens förpliktelse att tillse det *barn*, hvilkas underhåll åläge fattigvårds-samhället, »erhölle vård och kristlig uppfostran». Äfven vore kvinnan i högre grad än mannen i besittning af »den grannlagenhet och ömhet mot den nödstälde» som i väsentlig mån ökade värdet af meddelad hjälp, och bidroge att hos den som blefve föremål därför »väcka och underhålla hågen att, så vidt i hans förmåga stode, själf draga försorg för sig och de sina».

Det dröjde två år, till 1889 års riksdag, innan regeringen var färdig med sin proposition i ämnet. Dåvarande ecklesiastikministern Gunnar Wennerberg var den som å regeringens vägnar med känd vältalighet förde förslaget i riksdagen. Mot honom stod särskildt landshöfding Bergström. Stark i att klubba ihjäl hvarje förslag, så snart han i detsamma vädrade »onödiga nyheter», hade lagutskottets myndige ordförande äfven denna gång haft tillfredsställelsen att med klubbslag befästa ett afstyrkande utlåtande. Också föreföll den k. propositionens nederlag så mycket sannolikare som vid betänkandet endast voro fogade reservationer af två



ledamöter, hrr Lilienberg och Hans Andersson i Nöbbelöf, båda tillhörande Andra kammaren.

Lyckligtvis voro emellertid utskottets skäl mer än lofligt svaga och sins emellan motsägande. Det ryckte först i elden med det påståendet, att sträfvandet efter att bereda kvinnan behörighet att väljas till ledamot af skolråd och fattigvårdsstyrelse icke skulle vara framkalladt af »något verkligt, under bestående förhållanden kämbart behof».

Denna obevisade och obevisliga försäkran, som tycktes offentligt proklamera kvinnans fullständiga umbärlighet just på de arbetsfält för hvilka hon allmänt plägar anses äga en alldeles särskilt kallelse, skulle dock om den fått stå naken ha varit allt för stark. Att så blodigt såra kvinnans känslor utan att bedja om ursäkt kan icke ens ett lagutskott. På samma gång som utskottet höfligt men bestämdt stängde dörren för kvinnan, ansåg det sig därför som en artig kavaljer böra göra en vacker bugning och framstamma några sockersöta komplimanger om »*allt det gagn*» som kvinnan genom »*sitt frivilliga biträde*» utträttat i folkskolans och framför allt i fattigvårdens tjänst.

Och af sådant »synnerligt värdefullt biträde» skulle det icke finnas något »kännbart behof»? Jo, men endast på sätt och vis — och utskottet skyndar att närmare förklara sig. Förklaringsens andemening — alltid samma artighet — tyckes vara den att detta »värdefulla och välsignelserika biträde» skulle vara af en så ytterst eterisk art, att det skulle alldeles demoraliseras genom att införas i svensk författningssamling. Om det stadgas i lagen byter det om natur. Det blir då icke längre såsom förut till gagn. Tvärtom skall det då »medföra verkliga olägenheter, icke minst för kvinnan själf».

För öfrigt ser sig utskottet nödgadt att servera ännu ett beskt piller: kvinnans »naturliga begåfning» lämpar sig icke för uppdrag i hvilka också ingår »förvaltning af egendom som stundom uppgår till ganska betydligt värde». Utskottet underlåter att nämna hvarifrån det fått denna sin uppfattning. Männe från våra banker och andra penninginrättningar eller från de större affärsföretag af olika slag där kvinnor äro anställda? Har man i dem gjort den erfarenhet, att kvinnor blott »i ytterst få undantagsfall» visa sig lämpliga och sköta sig till belåtenhet?

Det stackars artiga utskottet måtte själf ha funnit denna sin dom öfver kvinnans naturliga begåfning något hård. Ty omedelbart före den afstyrkande klämman griper det ännu en gång till herdeflöjten och repeterar sin rondoletto om kvinnans »betydelsefulla och välsignelserika verksamhet» på dessa områden — »under *frivillighetens* form».

\*  
\*  
\*

Skäl så svaga, att de icke ens i Första kammaren kunnat hindra reformen, borde, tycker man, varit för alltid begrafna. Men så är långt ifrån fallet. Så snart man påpekar lämpligheten af kvinnas inväljande i Stockholms fattigvårdsnämnd eller fattigvårdsstyrelser, stå de åter upp. Då får man ånyo höra att kvinnan ej bör tvingas in i kommunala institutioner, där hon är bunden af mer eller mindre stela former, i stället bör man låta hennes eget hjärta och förstånd få afgöra hur hon vill utöfva sin välsignelsebringande verksamhet, och framför allt vore det betänkligt att låta hennes lätttrörda sinne deltaga i bestämmandet af fattigvårdsmedlens användande och anordningar inom de under densamma stående inrättningar o. s. v.

Som bekant handhafves hufvudstadens fattigvård af två från hvarandra ganska fristående myndigheter: fattigvårdsnämnden och de särskilda territorialförsamlingarnes fattigvårdsstyrelser. Fattigvårdsnämnden, som utses af stadsfullmäktige, utgör enligt instruktionen en öfverstyrelse för fattigväsendet. Den förvaltar fattigvårdens medel, bevakar stadens rätt i förhållande till andra kommuner, uppdrager åt särskildte delegerade att »i frågor om barnavård och uppfostringshjälp» besluta med nämndens rätt, öfvervakar de särskilda barmhertighetsinrättningarna, och eger i öfrigt att på tjänligaste sätt ordna och besörja den allmänna fattigvården, jämte »den därmed förenade tillsyn öfver sedlighet och ordning», samt med hänsyn till allt detta meddela de föreskrifter »som finnas lämpliga och af behof påkallade».

Under dessa af nämnden meddelade föreskrifter arbeta de särskildta församlingarnes fattigvårdsstyrelser. Deras ledamöter utses af nämnden, — endast församlingens kyrkoherde är själfskrifven ledamot — och handhafva »den närmaste och

omedelbara tillsynen å och vården om de fattiga inom församlingen».

Till sitt biträde äger såväl nämnden som fattigvårdsstyrelsen att anlita rotemännen. Dessa skola bland annat i den allmänna fattigvården spela samma roll som inom F. V. O. de s. k. besökare. De äga således i främsta rummet att göra sig noggrannt underrättade om hjälpsökandes och understödstagares omständigheter och behof. Men dessutom ålägger dem instruktionen att hafva tillsyn å dem som åtnjuta fattigvård och vaka däröfver att beviljad understöd behörigen användes, äfvensom att enskilda personer som af fattigvården mottagit barn eller andra till vård eller försörjning fullgöra sina skyldigheter; att egna synnerlig uppmärksamhet däråt att barn icke lämnas åt vanvård, bettla eller begå annan vanart, samt tillse att de hållas till ordentlig skolgång; att noggrant öfvervaka hvad som kan förekomma i afseende å osedlighet och dryckenskap, samt i allmänhet å hvarje förhållande som kan verka störande på allmän ordning; att förskaffa sig kännedom om de i hufvudstaden befintliga välgörenhetsinrättningar, samt villkoren för erhållande af understöd därifrån, samt med nödiga anvisningar härom tillhandagå i behof stadda personer; att föra noggranna förteckningar öfver hjälpsökande och understödstagare; att — men det är så godt att först som sist afbryta en lista som redan är nog lång för att gifva föreställningen om ett ändlöst arbete, hvilket inom hvarje rote måste vida öfverstiga möjligheterna för rotemannens krafter. Han *kan* helt enkelt icke på ett tillfredsställande sätt sköta allt detta.

Misstager jag mig om jag påstår att redan denna knappa konturteckning af fattigvårdens uppgifter och dess organisation inom hufvudstaden i och för sig är tillräcklig för att enhvar, som har ögon att se och vill se, skall erkänna det berättigade i revisorernes klander mot fattigvårdsnämnden därför att den försummat att för fattigvårdsstyrelserna förvärfva kvinnans för dess arbete »synnerligen lämpliga krafter»?

Behofvet af kvinnans medverkan och bestämmanderätt framträder kanske tydligast ifråga om den fattigvården åliggande *barnavård*. Hennes instinkt gör henne mer än mannen klarsynt när det gäller barnen och sökandet af ett hem för de små som måste utackorderas. Den kontroll öfver foster-

föräldrarna, utan hvilken denna utackordering lätt nedsjunker till ett illa beryktadt handtverk, är hon bättre skickad att åtaga sig än mannen. Ja, äfven om hon ej kan ega tillfälle att själf personligen utöfva den, så bör hon i och för ordnandet af de krafter som skola användas till kontrollens utförande, äga säte och stämma både i nämnden och i fattigvårdsstyrelse. Hon har ock visat sig rik på initiativ, och de flesta af våra barnhem och skyddshem äro grundade af kvinnan. Äfven står hon måhända i fråga om seg ihärdighet framom mannen, då det gäller genomförandet af en verklig *fattigvård*.

Slutligen hade nog riksdagen rätt, då den i sin ofvannämnda skrifvelse framhöll att kvinnan framför mannen eger »grannlagenhet och ömhet mot den nödstälde», egenskaper som göra henne särdeles skickad att tillse det sjuklingen och den åldrige behandlas med all den hänsynsfullhet, som förhållandena medgifva. Tror väl någon — för att välja ett enda nära liggande exempel — att om kvinnor haft lagens rätt och åliggande att deltaga i öfvervakandet af försörjningsinrättningen på Grubbens gårde, de skulle unnat sig någon ro, förrän dess därhusafdelning — denna skamfläck, hvilken hopat blodskuld öfver våra hufvuden — långt förr än nu skett, bortskrapats, trots allt hvad klokskapen ordnat om att man först borde utröna om icke staden lagligen kan vältra öfver på staten kostnaderna för uppförandet af ett mänskligt tillhåll åt dessa de olyckligaste bland de olycklige?

Må man ej föreställa sig att detta kvinnans okuffiga deltagande för lidandet betyder det samma som ett alltför lättroddt sinne, färdigt att låta känslan springa bort med förståndet. En tämligen rik erfarenhet af hennes arbete på den enskilda välgörenhetens fält har öfvertygat mig att mannen ofta nog, när det kommer till stycket, långt före henne är färdig att svika sina principer och utan undersökning obetänksamt kasta ut almosor af tvifvelaktig nytta. Kvinnan visar sig icke sällan mera medveten om ansvaret för ett sådant förfaringssätt, hon vet bättre, om jag så må uttrycka det, att välja sin tid, att icke låta hänföra sig af en känslöstämning, utan noga pröfva om och huru ett understöd må vara till verklig nytta.

Talet om att kvinnans känsliga hjärta skulle lägga hin-

der i vägen för hennes användande i fattigvårdens styrelse är således endast ett tomt tal. Man kan snarare vända om satsen — eller såsom en bland de på dessa områden förfarnaste kvinnor uttryckt det: »att gifva understöd åt lättingar och drinkare, åt oföretagsamhetens och den bristande omtänksamhetens särskildte representanter — det har hon för känsligt hjärta att vara med om». Hon kan ej vara med om ett »system», som i sin släpphändta missplacering af de skattdragandes medel rövvar från mången som verkligen kan och vill varaktigt upphjälpas och i stället fostras oduglingar, kanske brottslingar.

Alldeles oafsedt den moraliska vinsten häraf, för hvilken ingen yttre värdemätare finnes, medför sådan betänksamhet och däraf följande användning af medlen på deras *rätta* plats förvisso verklig besparing.

Ett liknande förhållande kan ock äga rum ifråga om kvinnans inflytande på fattighusens och försörjningsinrättningarnes inre anordningar. Genom kvinlig omtanke och kvinlig uppmärksamhet på detaljerna kan man ofta bereda understödsgarne en lyckligare och bättre tillvaro utan att det behöfver blifva dyrare. I England och Förenta staterna, där man länge sedan med tacksamhet beredt kvinnan officiel plats i fattigvårdens styrelse, har man vid dessa stora hushåll på månghundrade personer funnit kvinnans råd och insikter ovärderliga. Och jag betviflar alls icke hvad som försäkrats af Englands banbryterska på detta område, miss Louisa Twining, i hvilkens sällskap jag haft tillfälle att besöka fattighus i London, nämligen att inom de numera, sedan svåra missförhållanden afägsnats, allra förträffligast ordnade inrättningar funnits mycket mer än någon anar, som endast ett kvinnligt öga kunnat upptäcka och genom hvars ändrande viktiga förbättringar införts, utan att detta med nödvändighet behöft medföra ökad kostnad.

Det skulle vara af synnerligt intresse att, så snart sådant lämpligen låter sig göra, få lära känna erfarenheterna från de fattigvårdssamhällen i vårt eget land, där kvinnor nu under ett eller annat år haft tillfälle att arbeta såsom medlemmar af fattigvårdsstyrelse. Antalet är visserligen ännu ytterst ringa. Men man bör därvid ej glömma, att på landet lagen endast medgifver kvinnans inväljande där kommu-

nalnämnden icke jämväl utgör fattigvårdsstyrelse. Härigenom är med ytterst få undantag kvinnans valbarhet inskränkt till städerna.

\*           \*  
\*           \*  
\*           \*

I Sveriges hufvudstad, som man väntat skulle gå i spetsen för hela rörelsen, har frågan om kvinnans deltagande i fattigvården hittills »avancerat baklänges». Redan i instruktionen för församlingarnes fattigvårdsstyrelser af d. 4 nov. 1871 fanns stadgadt att inom hvarje distrikt i församlingen skulle finnas en ordningsman, till hvilken befattning kunde utses *jämväl kvinna*. Således hade församlingen då rättighet att anlita kvinnan till ett af de viktigaste göromålen inom fattigvården. Detta upphörde emellertid vid införandet af rotemansinstitutionen. Och när så närmare tjugu år efter den ofvannämnda instruktionens utfärdande Stockholms stads fattigvårdsnämnd hade att afgifva utlåtande rörande förslaget till lag om kvinnas inväljande i fattigvårdsstyrelse, hade man kommit så långt bakut, att nämnden fann sig föranlåten att afstyrka förslaget! Den har sedan med orubblig konsekvens vidhållit denna sin ståndpunkt.

Denna konsekvens är emellertid från en annan synpunkt en besynnerlig inkonsekvens. Ty i praktiken har man icke håller här i Stockholm kunnat undvara kvinnans biträde. Fattigvårdsnämnden räknar det som sin särskilda förtjänst att några af församlingarnas fattigvårdsstyrelser för tillsyn öfver de fattiga använda s. k. församlingsdiakonissor. Ja, en ledamot af fattigvårdsstyrelse skrifer följande ord, i hvilka sannolikt hvar och en enskildt af fattigvårdsnämndens ledamöter är villig att instämma: »fattigvård utan stöd och bistånd af våra kvinnor rent af förefaller som en otänkbarhet».

Och dock drager just den som yttrat dessa ord häftigt i härnad mot tanken på att genom kvinnans inväljande i fattigvårdsstyrelse eller nämnd skänka henne stödet af lagens ansvar och förpliktelser. Hon är nog bra, men blott såsom frivillig. »Oombedd och oansvarig», då är hon förträfflig. Men dörren till lagligt deltagande i fattigvårdens rådslag och beslut hålles omsorgsfullt tillsluten. Sker detta

af en onödig ömhet för kvinnans kvinlighet eller af en halft omedveten — fruktan för hennes kritik?

I alla händelser gäller det nu att skapa en opinion som vederbörande icke längre kunna motstå.

*Ernst Beckman.*

---

## Ur de senaste årens litteratur i kvinnofrågan.

(Forts. från häft. 2.)

Det var i *Förenta staterna* kvinnosaksrörelsen föddes, och det är därifrån den spridt sig utöfver världen. Ingenstädes ha heller kvinnorna tagit en så betydlig del i sitt lands historia. Under frihetskriget gåfvo de de största bevis på mod, förstånd, dugande kraft och själfupppoffrande fosterlandskärlek och voro icke sällan i dessa afseenden ett föredöme för männen. Det var Abigail Smith, hustru till John Adams, senare *Förenta staternas* president, som uppgjorde planen till skilsmässan från England. Det var kvinnor, som stiftade *Anti-Tea-Leagues* och *Daughters-of-Lights* föreningar.

Deras verksamma och kraftiga uppträdande under kriget hade gjort dem väl förtjänta af att deras lands nya frihet och oberoende äfven kommit deras kön till godo, men häraf blef intet. Förgäfves agiterade de, höllo möten, uppsatte petitioner, allt för att få rösträtt. Abigail Smith gjorde ett sista försök. I mars 1776 skref hon till sin man: »Om kvinnorna icke erhålla de rättigheter de begära, äro vi beslutna att sätta i gång ett uppror emot er, och vi anse oss icke skyldiga att lyda lagar, i hvilkas antagande eller förkastande vi icke haft någon del».

Denna rörelse saknade emellertid organisation och var vanmäktig att genomdrifva sina önsknings och sina reformer. Kvinnornas fordringar vunno ingen genklang, och kongressen i Washington förblef döf för deras klagan.

Men striden återupptogs gång på gång, och kvinnofrågan gjordes till föremål för oräkneliga föredrag, möten och broschyrer. Det var dock en sak, som mer än alt annat bidrog till frågans utveckling, och det var striden för slafveriets afskaffande. I denna strid käm-

pade kvinnorna i främsta ledet, de bildade de första antislafveriföreningarna.

Den 12 juli 1840 hölls i London en stor internationell kongress för slafveriets afskaffande. De amerikanska kvinnoföreningarna ville vara representerade vid kongressen och hade sändt delegerade, men kongressen nekade att mottaga dessa, emedan de voro kvinnor, och de måste återvända till sitt land, utan att hafva kunnat utföra sitt uppdrag.

Denna händelse öppnade ögonen på de amerikanska kvinnorna, de insågo, att det icke var nog att begära negrernas frigörelse, utan att de äfven behöfde uppträda mot det ok, som tryckte dem själfva. Alt sedan 1840 har också ett korståg pågått i Förenta staterna för höjande af kvinnans ställning. År 1848 hölls i Seneca Falls den första kvinnokongressen. Sedan dess har nära ett halft århundrade förflutit. Negrerna i Nordamerikas Förenta stater hafva sedan länge varit i åtnjutande af alla medborgerliga rättigheter, men kvinnorna, undantagandes i en enda stat, sakna ännu medborgarens första rätt, den att utöfva inflytande på sitt lands lagstiftning!

Likväl har icke denna rörelse varit utan sina välsignelserika följder på kvinnornas ställning i familjen och staten. Öfverallt har genom speciella lagar tillförsäkrats skydd för de unga flickorna och aktning för kvinnan. Lagstiftarne ha frigjort den gifta kvinnan och tillerkänt henne lika rättigheter med mannen öfver hennes ägendom och hennes barn.

Det finnes i Förenta staterna två olika system, som tillämpas i afseende på den gifta kvinnans civila ställning. Det ena, ägendomsskilnadens, gör af den gifta kvinnan en juridisk personlighet, fullt skild från mannen. Hon är icke längre ställd under mannens målsmanskap utan är fullkomligt fri och oberoende. Hon förfogar fritt öfver all sin lösa och fasta ägendom och äger äfven att genom testamente disponera öfver den. Utan mannens bistånd kan hon tala och svara inför domstol. Lagen t. o. m. förbjuder hvarje öfverenskommelse mellan makarna, hvilken vore af den art, att den kunde till den enes förmån inskränka den andras frihet. Detta system råder hufvudsakligen i de östra staterna.

I de vestra staterna däremot gäller i allmänhet ägendomsgemenskap makarna emellan. Detta system, som först antogs i Kalifornien, skiljer sig dock betydligt från hvad vår lagstiftning menar med ägendomsgemenskap. Makarnas rättigheter och skyldigheter äro fullkomligt desamma inom äktenskapet. Lagen har i afseende på hustrun



afskaffat alla diskvalifikationer, som icke samtidigt träffa mannen. Modern har samma rättigheter och samma skyldigheter som fadern gent emot de omyndiga barnens vård, uppfostran och underhåll. Hon delar med honom rätten att bestämma öfver barnens undervisning och framtid. Ingen af de båda makarna kan utan den andras samtycke avsluta något kontrakt.

Rörelsen för kvinnans rätt har dessutom åstadkommit en mängd reformer till förmån för den kvinliga ungdomens uppfostran och undervisning. I de flesta stater är äfven gossarnes undervisning anförtrodd åt kvinnor, samuppfostran är flerstädes införd, de unga flickorna erhålla allmänt samma undervisning som gossarne, högstskolor och universitet stå dem öppna. De barrierer, som i andra länder inskränka det kvinliga verksamhetsområdet, hafva af lagstiftarna borttagits. Handverk och fria yrken stå kvinnorna öppna. Tusentals kvinnor ägna sig åt läkarekallet. I 25 stater och distriktet Columbia ha kvinnorna rätt att idka advokatycket. Många äro äfven de statens ämbeten, som kunna beklädas af kvinnor, så kunna de blifva fängelse- och skolinspektörer, sjukhus- och hospitalsläkare, ledamöter af skol-, sjukhus- och fängelsestyrelser. Vid tullverket, vid domstolarna, vid de ministeriella byråerna, vid polisen, o. s. v. äro kvinnor anställda. I de flesta stater ha kvinnorna rösträtt och valbarhet till skolråden. I Kansas äro de röstberättigade och valbara till den kommunala representationen. I Wyoming hafva de sedan 1869 både kommunal och politisk rösträtt. Samtidigt fingo de äfven i nämnda stat rätt att sitta i jury.

Sistnämnda rättighet har gifvit de bästa resultat, hvilket bl. a. framgår af en rapport af John Kingman, ledamot af Förenta staternas högsta domstol. Ur denna rapport anföras följande:

»Så länge juryn ensamt utgjordes af män, var det ständigt omöjligt för domstolarna att få lagar mot dryckenskap, spel, osedlighet, oordning under olika former tillämpade. Sedan några kvinnor suttit i juryn under hvarje session har det blifvit helt annorlunda. De, tyvärr alltför få kvinnor, som deltagit i juryns arbeten, hafva med framgång utfört sitt åliggande. Hvarken i straff- eller civilmål har man sett någon dom ändrad i en process, där kvinnor deltagit i arbetet, och det är helt naturligt: de följa med större uppmärksamhet målets gång; de granska noga alla handlingar; de låta mindre inverka på sig af affärsförbindelser och yttre hänsyn; de sköta med ett ord sagdt sitt uppdrag med större samvetsgrannhet.

Det finnes intet exempel på att jurykvinnor ådragit sig hat eller att man brustit i vördnad mot dem. Tvärtom äro de allmänt aktade och ansedda. Och i själfva domsalen har kvinnornas närvaro haft

ett godt inflytande, där råder ordning, dekorum och männen iakttaga det mest vördnadsfulla sätt mot dem. I alla afseenden har salen antagit ett allvarligare utseende och rättsförhandlingarna expedieras hastigare. Till slut vill jag förklara, att jag icke märkt någon af de olägenheter, som ständigt anföras af dem, hvilka äro emot att kvinnorna få tillträde till det offentliga lifvet.»

\*  
\*  
\*

Om vi ifrån den stora republiken på hinsidan Atlanten vända våra blickar till vår egen världsdel, måste vi erkänna, att den i afseende på kvinnans ställning står betydligt efter, hvilket också framgår af dessa redogörelser. Nästan på alla stadier af undervisningens område är det sämre sörjdt för flickorna än för gossarne. I flere länder såsom Tyskland, Ryssland, Spanien äro universiteten stängda för kvinnor. Politisk rösträtt hafva de endast på ön Man samt inom godsägarklassen i den österrikiska monarkien, kommunal rösträtt endast i några få länder såsom England och Sverige. Ytterst få platser i statens tjänst, och dessa alltid af underordnad slag, stå dem öppna. Advokatycket är ännu öfverallt stängdt för dem, ehuru flere kvinnor aflagt fullständiga juridiska examina och så väl i Belgien som Italien sökt inträde på advokatbanan.

Och den gifta kvinnans ställning inför civillagen, hurudan är då den?

»I och med äktenskapet förlorar kvinnan alla sina rättigheter. Hon förlorar sin frihet och sitt oberoende. Hon ändrar namn och antager sin mans nationalitet och har icke längre själf rätt att välja vistelseort. Hon är skyldig sin man lydnad och ser sig tvungen att följa honom hvar han behagar slå sig ned, t. o. m. om det vore på ett ställe, där pesten rasade. Om hustrun nekar att sammanbo med sin man, har denne rätt att med våld återföra henne till makarnes hem. Våra lagar ålägger hustrun plikten af absolut trohet utan att mannen är underkastad samma plikt. Öfver barnen äger modern ingen rätt, utöfningen af föräldramyndigheten tillkommer ensamt mannen. Äktenskapet har icke endast den verkan, att det omintetgör hustruns frihet, utan det medför också för henne ett absolut juridiskt omyndighetstillstånd. Den gifta kvinnan får icke föra sin talan inför domstol, hon får icke bortskänka, afyttra, inteckna eller tillhandla sig ägendom utan mannens tillåtelse. Har hon gift sig utan äktenskapsförord, hvilket i synnerhet inom arbetsklassen är det vanliga, ser hon sin ägendom, sina räntor, sin arbetsförtjänst, sitt bohav falla i man-

nens händer. Vår civilagstiftning gör af den gifta kvinnan en varelse underlägsen slafven, ty medan i det gamla Rom en husbonde kunde frigifva sin slaf, är det under trycket af våra lagar mannen förbjudet att afstå från någon af sina rättigheter på hustruns person eller något af de prerogativ, hvilka tillkommer honom som familjens chef.»

Så skildrar Louis Frank den gifta kvinnans ställning och om hans skildring närmast afser de länder, på hvars lagstiftning verldsbetvingaren Napoleon tryckt sin prägel så väl som sitt namn, finner den dock i mycket sin tillämpning äfven på andra europeiska länders lagstiftning, ehuru det bör erkännas, att seden i allmänhet är bättre än lagen.

\* \* \*

I »*La Femme dans les Emplois publics*» har Louis Frank utförligt granskat en af de många sidor af kvinnans ställning i samhället, som han mer eller mindre öfversiktligt behandlat i sin ofvan omskrifna bok »*Essai sur la Condition politique de la Femme*». Han redogör själf i företalet för anledningen till utgifvandet af sitt senaste arbete.

Med början af år 1893 öfvertog belgiska staten i flere städer telefontjänsten, hvilken förut legat i enskilda bolags händer. Kvinnor hade allmänt och med stor framgång användts af de enskilda bolagen, men detta förhållande var icke i den konservative belgiske post- och telegrafministern Vandenpeerebooms smak, och han beslöt att göra en ändring häri. Till detta ändamål föreskref han en examen, som äfven skulle afläggas af de redan anställda telefonisterna. Fordringarna voro dock så höga — så fordras bl. a. kunskap i såväl franska och flamländska som i två främmande språk samt ganska stora insikter i matematik (kvadratrötter, lösning af ekvationer af andra graden etc), fysik och kemi — att enligt all sannolikhet telefonisterna icke skulle kunna genomgå denna pröfning, så mycket mer som de under sin trägna 10 timmars dagliga tjänstgöring icke torde hafva mycken tid att bereda sig till denna examen, hvilken nästan kan betraktas som en orimlighet, i synnerhet som den högsta lön telefonisterna i statens tjänst erhålla är 750 francs.

Detta var emellertid icke första gången ministern Vandenpeereboom uppträdte fiendtligt mot kvinlig verksamhet. Allt sedan han 1884 kom i spetsen för post- och telegrafdepartementet ha inga kvinnor fått tillträde till de tjänster, som förut inom dessa verk stått

dem öppna, och man har som ursäkt för kvinnornas uteslutande påstått att försöken med deras anställande ej utfallit gynnsamt i Belgien.

Frank har därför med sin broschyr velat lämna en utredning af resultaten i andra länder af kvinnans användande i statens och det allmännas tjänst, och han redogör för samtliga förordningar och dekret rörande denna fråga, för antalet anställda kvinnor i de olika länderna, beloppet af deras löner, villkoren för deras anställande och avancement, examensfordringar, anför vidare utlåtanden och omdömen af departementschefer och ministrar rörande resultaten af kvinnors arbete på dessa verksamhetsområden.

Det är Frankrike äran tillkommer att först hafva åt kvinnor öppnat tillträde till statstjänster, och detta för mer än ett århundrade sedan. Andra stater, där kvinnor innehafva tjänster i det offentliga lifvet, hufvudsakligen inom post-, telegraf- och telefonverken, samt vid järnvägarne, men äfven inom andra områden, äro Storbritannien, Schweiz, Holland, Italien, Spanien, Sverige, Norge, Danmark, Finland, Tyskland, Österrike, Ungern, Rumänien, Ryssland, samtliga britiska kolonier, flere af de sydamerikanska republikerna och Förenta staterna. I sistnämnda land innehade 1891 icke mindre än 14,692 kvinnor tjänster inom olika grenar af förbundsförvaltningen, hvartill kom en mängd kvinnor, som voro anställda i de olika staternas särskilda administrationer.

Af de meddelade uppgifterna framgår, att kvinnornas verksamhet lämnat de bästa resultat, öfverallt har de anställda kvinnornas antal ökats och flere verksamhetsområden öppnats för dem. De omdömen, som afgifvits om det sätt, hvarpå de skött sina åligganden, äro äfven de fördelaktigaste.

Att efter Frank citera alla dessa omdömen skulle föra oss för långt, dock vilja vi såsom exempel anföra dem, som afgifvits i två i socialt och politiskt afseende så skilda länder som Ryssland och Förenta staterna. Den ryske ministern för kommunikationsväsendet yttrar i en rapport af den 29 nov. 1892.

»Kvinnoarbetet kan omtvistligen anses som i alla afseenden mycket fördelaktigt Allt medan det är billigare än männens, utföres det vanligen ytterst samvetsgrannt och punktligt och lämnar i jämförelse med männens ingenting öfrigt att önska.»

I ett meddelande af den 27 sept. 1892 från Förenta staternas arbetsministerium skrifves:

»Vi kunna lämna er följande vittnesbörd från departementscheferna och alla dem, som hafva någon erfarenhet i ämnet: Alla erkänna

och betyga, att kvinnoarbetet, sedt i sin helhet, ständigt varit på det högsta tillfredsställande (eminently satisfactory).»

På grund af denna utredning drager Frank den slutsatsen, att om försöken med kvinnors anställande i statens tjänst icke i Belgien utfallit lyckligt, beror detta på att den konservativa regeringen a priori önskat experimentets misslyckande. Men samtidigt förklarar han, att hans arbete icke tillkommit i något partisyfte och tillägger:

»Försvaret af kvinnornas rättigheter bör icke vara ett monopol för något särskildt politiskt parti. På detta område fordrar billigheten, att upplysta män af alla partier räcka hvarandra handen, då kvinnorna i vårt land icke äga någon erkänd politisk makt och icke inom parlamentet äga några ombud, som kunna representera deras intressen och försvara deras rättigheter.»

Med dessa högsinnade ord af den belgiske författaren vilja vi för denna gång sluta vår öfversikt af några af de senaste arbetena inom kvinnosakslitteraturen för att möjligen en annan gång återkomma till en granskning af några andra, särskildt ett par arbeten af stort intresse, som nyligen utkommit i vårt grannland Finland.

*Maria Cederschiöld.*

---

## På tröskeln till Asien.

Underligt kändes det att sätta foten på Asiens jord, detta gamla Asien, där vårt släktes vagga stått — urhemmet för religioner och civilisationer — kontinenten med det mystiska inre, hvarifrån vulkaner af människokrafter så ofta utsände sina lavaströmmar öfver Europa, skakande det i dess grundvalar.

Det var i *Batum* vid Svarta hafvet landstigningen skedde. Man hade bara att vända ryggen till hamnen, där svarta ångbåtskolosser — tillräckligt fula för att vara från Europa — lågo och lastade fotogén för att få ett lefvande och starkt intryck af att befinna sig i en ny världsdel.

Omkring femtio olika folk tränges inom Kaukasusländernas icke alltför vidsträckta område, och på dessa såg man redan här en brokig profkarta. Den öfvervägande delen af dessa människor tycktes tillhöra en långt ädlare race än de europeiska folken i allmänhet, men här funnos också typer med utseenden så vilda, så hemska, så rofdjursliknande, att nykomlingen fattades af en ovillkorlig skräck. Alla

tycktes de besitta ett öfvermått af fysisk kraft, alla voro de beväpnade till tänderna, som om den råa styrkans dagar ännu icke voro räknade. Alla buro dräkter högst olika dem man ser i vår världsdel, och — för att göra intrycket fullständigt — det kvinliga elementet lyste genom sin frånvaro.

Ja, detta var Asien, det var tydligt, — Asien i sin kraft som i sitt barbari, i sina stelnade lifsformer och dock med det uråldriga adelsmärket på pannan.

Att se hvilka villkor moder Evas döttrar lefde under i denna hennes egen världsdel intresserade mig naturligtvis i högsta grad. Att det var här som Islams mördande bojar tryckte kvinnan tyngst, det var mig icke obekant, ej heller att här funnos kristna folk, som låtit sig påverka af muhammedansk uppfattning, hvad kvinnan beträffar. Men historien hade också lärt mig, att bland alla de stackars trälbundna systrarna skulle finnas en typ af utprägladt godt gry, som förstått att förvärfva sig en för denna världsdel enastående frihet och som mäktat fostra frie män, hjältar och i häfderna verksamt ingripande kvinnor. Det var i första rummet denna typ jag ville lära känna.

\*            \*  
                  \*

Med makalös energi ha ryssarne lyckats, medelst järnväg, förbinda en hamn vid det Svarta hafvet med en hamn vid det Kaspiska. Hvad denna bana har kostat, särskildt med afseende på människolif, lär vara förfärligt. Banan går nämligen till att börja med genom vilda, träskuppfyllda urskogar, där sumparnes och den starka växtlighetens utdunstningar alstra februar så mördande, att människorna falla för deras angrepp, som axet för lien på skördens dag.

Det är icke utan en känsla af tacksamhet — och djup tacksamhet ändå —, som man i dessa vilda trakter återser de skenor, hvilka af poetiska resande i Europa så ofta blifvit förkättrade, och nog skulle man vara ett odjur af känslolöshet, om icke tanken dröjde med rörelse vid de tusende människolif, som offrats för att bereda väg för dessa skenor och funnit en namnlös graf i denna mördande naturs famn.

Från Tiflis hade man skrivit till mig, att det alltid på dessa tåg fanns åtminstone *en* damkupé och att jag äntligen borde skaffa mig plats i denna. På samma gång hade man varnat mig för att taga handbagage med i kupén. Vägen gick nämligen genom trakter, där befolkningen hade en uppfattning af *mitt* och *ditt*, som stundom blef ödesdiger för de resandes effekter.

Efter att ha bråkat litet med de svåra ryska bokstäfverna fann jag ganska riktigt damkupén. Det var en stor, treflig vagn i flera afdelningar med passage midt igenom. De första kvinnliga väsen mitt öga föll på var ett par eleganta damer, hvilkas toiletter röjde, att den parisiska smakens spira icke brytes ens mot den kaukasiska ismuren. Det grämde mig — naturligtvis —, men det tröstade mig något att höra, det de voro ryskor. Till ersättning fick jag ett litet sällskap af vackra georgiskor att se på, och det var riktigt uppfriskande att märka, hur den trolska världsspiran förgäfves hade provvat sin makt på dem. De hade ännu, i denna allt utjämmande tidsålder, mod att uppträda i sin nationaldräkt. Senare såg jag, att deras landsmaninnor — med undantag af kanske ett tiotal af de förnämsta familjerna och bland dem endast de kvinnor, som äro under 40—50 år — envist hålla fast vid sin af ålder brukliga enkla, men mycket klädande dräkt. De stora modemagasinerne i Tiflis europeiska kvarter locka väl och fresta, tänker jag, ryskornas exempel likaså, men ännu ha de ej lyckats bedraga detta skönhetsälskande folks säkra smak, förvillade dess blick för att dräkten skall framhålla figurens företräden i stället för att vanställa den.

I damkupén befunno sig vid mitt inträde äfven ett ungt ryskt par och en rysk herre med två små söner. En europeiska är mycket fordringsfull, när det är fråga om damkupén, och det var väl icke så underligt, om jag spände ett par frågande ögon i dessa Adams sena afkomlingar; men till min förvåning läto de sig intet bekomma, utan förblefvo sittande lika lungt, som vore det deras egen soffa. I tanke att jag hade läst miste, gick jag än en gång ut och såg på skylten. Nej, det var riktigt. »För damer» stod det. »Nå ja, seder och bruk äro ju så olika,» tänkte jag, »och för resten kan det endast vara betryggande att ha ett par hyggliga herrar med.» — Jag beslöt att kasta alla europeiska föreställningar öfver bord, men när »de hyggliga herrarne» började förvandla damkupén — »diese heilige Halle» — i rökkupé, då kunde jag likväl icke underlåta att uppdraga jämförelser med det ridderliga Europa och att utesluta Ryssland därifrån. Snart voro vi omsväfvade af blåa skyar, men när dessa böljade undan, upptäckte jag, att ryskorna bolmade lika tappert som herrarne. Det var först senare jag erfor, att de ryska damerna genomgående äro lidelsefulla rökare och att om man vill undgå tobaksrök, skall man visligen akta sig för damkupén.

Järnvägen är icke mycket gammal. Också betraktas »tåget» ännu som en folkförlustelse. Det var, äfven under tågets gång, en

ständig ström af nyfikne genom vår vagn. Alla voro asiatiskt klädda, alla hårdt beväpnade. Den ena underliga uppenbarelsen efter den andra kom in, tog oss i betraktande och gick vidare till nästa vagn. Det var ett helt bildergalleri, som drog förbi.

Snart visade det sig, hvarför konduktören uppehöll sig hela tiden i vagnen. Så länge de nyfikne förblefvo stående, sadé han aldrig något till dem, men dristade de att slå sig ned, kom han genast i verksamhet. Var personen i fråga mindre välklädd, blef han utan krus utvisad, var han något bättre klädd, följde en parlamentering, som ofta blef lång nog, men som dock genom konduktörens fasta, men höfliga hållning alltid slutade med att kupén utrymdes. En gång hände det, att en herre med mycket nobelt utseende, i de georgiska furstarnes rika dräkt, kom in och slog sig ned; men då tycktes vår vaktare plötsligt ha fått bindel för ögonen. Den nykomne fick utan invändning stanna kvar, och nöjd var jag, ty en på en gång ståtligare och vackrare man hade jag aldrig sett. Det var en verklig skönhetsnjutning att betrakta honom, och som han icke var oridderlig nog att röka, utan snart fördjupade sig i läsningen af en bok, hade jag ostördt tillfälle att se närmare på honom.

Kraft, spänstighet, intelligens och vilja präglade hela hans framträdande. Hufvudet hade den ädlaste form, ögonen voro djupa och mycket allvarliga, hållning och uttryck fulländadt ädla. Han såg ut att kunna vara både krigare och skald, och hade icke en järnvägs-vagn varit bakgrunden, så hade han ovillkorligen försatt betraktaren tillbaka till det georgiska ridderskapets mest lysande tid.

Från träsken och urskogarne ledde vägen i stark stigning öfver bergen. Trakten tycktes mycket klen bebyggd. Likväl passerade vi icke en enda station, som icke var öfverfull af folk. Man skall därför icke tro, att trafiken var liflig. Långt ifrån. Icke en af tjugo bland dessa människor hade något annat med tåget att göra än att betrakta det. Präktiga, manliga gestalter hade de nästan alla utan undantag, rustade som för att draga i krig voro de, och likväl tycktes det vara desse, de manligaste af män, som här hade öfvertagit den kvinligaste af svagheter — nyfikenheten. Kvinnorna själfva syntes icke till. En och annan gång såg jag ett kvinnohufvud i ett fönster — det var allt. Underligt nog tycktes de genomgående vara angripna af tandvärk i högra käken. Man måste ovillkorligen komma till den slutsatsen, eftersom de buro slöjan eller hufvudduken fram dragen, så att den täckte högra kinden och munnen. Först senare erfor jag, att det är gifta armeniskor, som binda in sitt hufvud på



detta sätt. Det passande — detta tusenhöfdade vidunder — föreskrifver nämligen, att en ärbar hustru icke skall visa sin mun för någon annan än sin man. Att hon för världen ser ut, som om hon lede af kronisk tandvärk, ökar endast hennes värde i hans ögon. Det är egendomligt nog, att de kristne armenierna icke förmått hålla den asiatiska svartsjukan borta från sina hem. I de större georgiska städerna ser man visserligen armeniskorna utan munband, men där är det tydligen georgiernas exempel, som verkat befriande på deras ställning i det hela taget. Georgierna äro nämligen det enda af Kaukasien många folk, som tillåter kvinnan att fritt röra sig ute i lifvet. De äro också ensamma om att gifva henne högsätet i hemmen.

Vid stationen Rion nådde vi floden af samma namn. Det är de gamles Phasis. I dessa trakter var det, som Jason hemtade det gyllene skinnet efter att han på bräcklig farkost hade trotsat det lömskaste af alla haf. Man skall ha sett denna klippiga, hamnlösa strand med dess vråkande bränningar, man måste ha varit omtumlad af dessa vägor för att förstå, hvilken storbragd han utförde.

Ännu sänder Europa sina söner hit för att hemta guld — både direkt och indirekt för resten —, och jag såg vid Rion ett exemplar, som visade att 3,000 år är en tidrymd, hvilken i grund och botten kan förvandla folk och släkten. Det var en ung ärkesprätt af obestämd nationalitet, som trippade fram och tillbaka på perrongen, svängande en liten elegant käpp mellan två behandskade fingrar. På *Boulevard des Italiens* hade han helt säkert gjort lycka för sin oklanderliga hållning, sin fulländade »gentleman's dress», men vid sidan af de ståtliga kaukasierna blef han en så tunn, fadd och trångbröstad karrikatyr af en karl, att det var omöjligt att tillbakahålla ett löje. Sedan spejade jag ifrigt efter sprättar bland de kaukasiska folken för att se, om de icke skulle framvisa lika goda karrikatyrer, men — jag bedyrar, att jag icke kunde upptäcka en enda. Det var det underliga med dessa män, att hur soignerad dräkten än var, hur många finesser den än hade, så var det dock alltid deras personlighet, som i första rummet gjorde sig gällande.

Efter tolf timmars färd genom en natur af storslagen skönhet ankom jag till *Tiflis*, min första station. Tiflis, det forna Georgiens hufvudstad, är nu hufvudstad för hela Kaukasien och följaktligen det ställe, där europeiskt lif och kultur träda tydligast fram i sin strid mot Asien. Så kort tid har dock denna strid varat, att vår kultur endast ligger som ett skum på ytan och på en mycket begränsad yta ändå.

Är det många af Dagnys läsarinor, som känna något närmare till Georgien, manne? När jag tviflar därpå, så är det därför att jag dömer efter mig själf, och jag får ärligt tillstå, att när jag för några år sedan i Paris gjorde bekantskap med en georgisk fru och hennes dotter, så visste jag icke stort mer om deras fosterland, än att det var berömdt för sina sköna kvinnor. Damen i fråga hade mycket bättre reda på Sverige, och efter hvad jag sedan på ort och ställe öfvertygat mig om, är vårt kära land alls icke något »terra incognita» för detta aflägsna folk — n. b. för de bildade. I Tiflis bodde en georgisk familj, som t. o. m. hade berest Sverige. Både herre och fru voro förtjusta i de snälla, *hederliga* svenskarne, hvilka aldrig försökte lura dem, som voro så förekommande och artiga och som bara voro snåla på en enda sak — »mjölken» till kaffet. Våra gräddsnipor togo de för mjölkkanor.

Af många skäl fick jag lust att närmare lära känna Georgien, dess folk och historia. Lyckligtvis fanns det en fransk öfversättning af en samling krönikor och historiska skrifter, som efter en kritisk granskning blifvit utgifven af en georgisk konung på 1700-talet. Den var rätt besvärlig att komma in i. Tankegång och uttryckssätt vittnade om en åskådning vida skild från vår uppfattning; men det faktiska innehållet var så öfverraskande, så betydelsefullt, att det väckte mitt största intresse.

Ett folk, som förstår att offra något för sin tro och sin frihet, måste väcka vår sympati, och sympatien växer till beundran, när vi se, att det icke tröttnar i sin offervillighet. Men hvad skola vi säga om ett litet folk, som i full afsöndring från det kristna Europa, omgifvet på alla sidor af muhammedaner och hedningar, förmått att under *mer än tusen år* bevara sin nationalitet och sitt språk och att rädda sin tro äfven under frihetens skeppsbrott samt att aldrig uppge kampen — aldrig förrän nu.

Detta ha georgierna gjort. Hela deras historia är berättelsen om en fortgående strid än mot perser, än mot turkar, än mot de vilda mongolerna. Ofta dukade de väl under för öfvermakten, men äfven under Islams mest fanatiska period, äfven sedan Persien med våld blifvit omvänt till profetens lära, förmådde hans anhängare dock ej att förkväfa kristendomen i det lilla Georgien. De brände dess kyrkor, de släpade tusentals af dess invånare i slafveri; och likväl förmådde de icke så mycket som att resa en moské i Tiflis. Försök på försök gjordes, men byggningen blef för hvar gång nedrifven, och så fruk-

tade voro dessa bergsbor för sin tapperhet, att fienden icke tordes drifva dem till det yttersta.

En del af landet kristnades af en kvinlig apostel, den heliga *Nina*, som lefde under Dickletians tid. Folket var då eldsdyrkare. Det tyckes ha varit som prädisponerad för kristendomen, ty redan under Konstantin den store framträder landet som kristet rike. Sedan dess — och det var icke i går, som vi veta — har Georgien varit vår tros outtröttlige och ständigt kämpande förpost i östern. Rundtomkring afföllo de små, redan kristnade rikena, men Georgien stod fast.

Att striderna och försakelserna ha fostrat många stora karakterer, det ligger i sakens natur, och däröfver förvånas man icke. Men hvad som måste väcka vår beundrande öfverraskning, det är, att georgierna, under ett lif på fältfot under tusen år och mer, kunnat undgå att förvildas, att de kunnat bevara sina seder och tänkesätt humanare än alla de andra kaukasiska folken och i synnerhet, att de icke låtit sig smittas af de kringboende folkens nedsättande föreställning om kvinnan.

En europeiska har icke vistats länge i dessa trakter, förrän hon röner ett starkt och mycket bestämdt intryck af den ringaktning — nej, det är för litet sagdt, af det brutala *förakt*, hvarmed de här boende muhammedanerna och i första rummet tartarerna betrakta kvinnan. Hon är en mask under deras fot — ingenting annat, ett ting, hvars högsta värde är handelsvarans. Turkarne äro mindre råa i sin uppfattning och behandling af henne. En del af dem gå t. o. m. så långt i tolerans, att de icke lägga något hinder i vägen för deras kvinnor att roa sig med läsning; ej heller slå de ihjäl henne, i fall någon af dem under läsningen skulle insupa en kättersk villfarelse om att hon också möjligen kunde ha en smula själ; men perserna — ja, det är visserligen icke för inte, som de ha uppfunnit sitt rysliga ordstäf: »om hönan försöker gala som en tupp, så vrid halsen af henne!» Hos perserna, de humana, finbildade perserna, är det nämligen, som den asiatiska svartsjukan och despotismen kulminerat.

Det är perserna, som haft det största inflytandet på Georgiens öde. Så mycket märkvärdigare är det därför, att dess folk lyckats bevara den uppfattning af kvinnans värde, som kristendomen skänkt det, medan både armenier och de kringboende bergsfolken rönt så starkt inflytande af persisk fördom, att det ännu i dag är påfallande.

Hvad kan vara orsaken till detta enastående sakförhållande? Tvifvelsutän ligger den yttersta grunden i folkkaraktären och i en

viss märkvärdig seghet, som tillåtit den att genom alla skiften hålla fast vid sin egendomlighet; helt visst ha också de höga lifsmakter — tro och frihet —, som striden gällde, varit mäktigt medverkande orsaker; men ligger det icke också nära till hands att tänka sig, att den georgiska kvinnan själf har ägt ovanliga egenskaper, hvilka ovillkorligen ställt henne på en framskjuten plats i lifvet? Man får stöd för detta antagande af landets historia, som är full af märkvärdiga kvinnor. Georgiens största, mest lysande, mest värderade namn tillhör sålunda — en kvinna.

Det vore frestande att i detta sammanhang söka skildra hennes märkvärdiga lif, men då detta skulle upptaga allt för mycket af utrymmet, är det rådligt att hellre en gång senare återkomma därtill. För ögonblicket ber jag blott läsarinna att utan bevis tro min försäkran, att drottning *Tamara* är Georgiens största namn och att det utan tvifvel, om landet ej genom språk och läge varit afskildt från Europa, redan länge skulle ha varit erkänt som hela medeltidens största kvinnonamn.

\* \* \*

När vi bedöma ett lands ståndpunkt, måste vi göra det med dess egna förutsättningar till bakgrund — detta kan icke nog betonas. När vi sålunda tala om kvinnans fria ställning i Georgien, få vi icke i samma andetag tänka på kvinnofrågans utvecklingsstadium hos oss. Vi måste se Georgien mot asiatisk bakgrund; först då får det sin riktiga relief.

Lika litet bör man bedöma en individ efter hur den tar sig ut i ett främmande land, i förhållande till ett främmande folk. Detta lärde mig min georgiska bekantskap i Paris. Den goda och präktiga människan tog sig, uppriktigt sagdt, så löjlig ut i den demokratiska världsstaden vid Seine, att jag iakttog henne nästan som ett asiatiskt kuriosum.

Furstinnan C. var för första gången i vestra Europa, och den jämlikhet, hvarmed de olika klasserna rörde sig om hvarandra, förfärad och stötte henne. Hon reste visserligen — efter hvad hon påstod — incognito; men ändå tycktes det förnärma henne, att människoströmmen, som så känslolöst rullade förbi på boulevarderna, icke i henne ovillkorligen såg något upphöjdt — icke i henne igenkände härskarinnan öfver jag vet icke hur många tusen underhävande, ätt-

lingen af *Bagratidernas*<sup>1)</sup> sista drottning, den hjältemodiga Maria. Uppassaren på hotellet — hvilken som bekant är »monsieur» så godt som någon annan — måste hålla till godo med »tu», och den lilla furstinnan gaf en sådan icke den minsta tillsägelse, utan att hon antog en min, som de forne härskarne på assyriska reliefer. Det var mycket komiskt att se dessa brytningar mellan öster- och vesterland. Men ännu lustigare var det, när furstinnan skulle utse åt sig en restaurant. Det såg verkligen ut som om hon ville lära det parisiska »packet», att ståndsskilnaden är en helig inrättning, som man icke ostraffadt trampar under fötterna. Georgierna äro i allmänhet stora slösare, men detta var alls icke furstinnan C. Det kunde sålunda icke falla henne in att besöka de bästa ställena, där man riskerade att få betala en 50 fres för den simplaste middag. Hon höll till godo med mindre fint och var alls icke kinkig på mat; men just därför var det väl, som hon gick i en ständig fruktan att behöfva äta i allt slags sällskap.

Hennes taktik var denna. När hon fann en restaurant, som tilltalade henne, ställde hon sig i dörren och ropade befallande: »hör hit, kypare!» Denne kom flygande och bugande, ty hur demokratiska än parisarne påstå sig vara, så ha de dock en mjuk rygg, när de spåra börd eller rikedom. Furstinnan frågade i sträng ton: »säg mig hvad slags folk äter här?» — Den förbluffade kyparen försäkrade naturligtvis, att det endast var det allra bästa sällskap. »Komma hit inte också kuskar och arbetare?» fortsatte furstinnan sin examen, och man skall icke tro, att detta sades i förtroende — tvärtom lät det som en utfordring till hvar och en, som kom inom hörhåll. Först sedan kyparen bedyrat, att ingen af de nämnda kategorierna brukade visa sig på stället, behagade den österländska nåden träda in.

Med allt detta var hon mycket bildad — n. b. i jämförelse med flertalet af de franska damerna; hon talade franska elegant och flytande, tyska rätt bra samt var mycket fin och förbindlig i sitt väsen, när hon hade att göra med någon, som hon icke pliktmässigt trodde sig böra betrakta *du haut en bas*. Men först och främst var hon en mycket uppoffrande mor.

Hennes unga, vackra dotter hade varit olycklig nog att bryta ett ben och att få skadan så illa läkt, att benet blef kortare än förut. Läkarne föreskrefvo en ortopedisk sko, men denna kunde endast göras

<sup>1)</sup> Bagratidernas ätt regerade i Georgien från slutet af 700-talet ända till år 1801. Då landet periodvis kom under främmande makter fick det likväl behålla sina konungar.

i Paris — i sanning en lång väg efter en sko! — och hos en bestämmd instrumentmakare. Fursten var nästan blind och skulle just genomgå en ögonoperation, furstinnan var konvalescent efter en svårare reumatisk sjukdom — när jag träffade henne, kunde hon icke gå utan käpp och endast med stort besvär komma upp i en vagn — och skon måste skaffas genast, ty flickan växte starkt. Att anförtro sitt barn till en främmande ville modern icke gå in på. Hon bjöd en resvan, europeisk dam att följa med, och så begåfvo sig de tre kvinnorna ut i villarde värld. Hur äfventyrlig denna färd måste ha förekommit hennes österländska fantasi, det fick jag sedan en god föreställning om, men det var dock först efter att jag på närmare håll hade sett hvilket bekvämt lif georgiskorna föra i sina hem, först efter att jag fått personlig erfarenhet af hur otryggt deras eget land är, som jag till fullo kunde skatta hennes uppoffring. Hon jämrade sig aldrig öfver besvärigheterna, försäkrade hennes sällskap, det var hon allt för stolt till, och det fast hennes sjuka ben måtte ha varit henne till stor plåga i järnvägskupén.

När jag återsåg henne i hennes hem var det löjliga högmod, som i Paris fick så många anledningar att bryta fram, försvunnet. Visserligen betraktades de många tjänarne som lika många djupt underlägsna väsen, men först och främst jämnades klyftan af personlig välvilja, för det andra tycktes detta förhållande så naturligt i denna del af världen — man hade intet tillfälle att anställa jämförelser. Hennes förtjänster trädde däremot så mycket starkare fram. Hon var icke begifven på nöjen, icke fåfäng, förde icke ett sysslolöst lif, som så många af hennes systrar bland den högre adeln, utan hon gick helt och hållet upp i sitt hem. — Hon styrde detta, sina barn — och sin man med för resten — förståndigt och med kraft, och hon var varmhjärtad och barmhärtig. Hon var mycket ifrig för att barnen skulle få en allsidig bildning och hade både en engelsk och en fransk guvernant till sina två flickor.

I de georgiska förnämre familjerna är det icke sällsynt att träffa ett par europeiska lärarinnor i samma hem. Därför törs jag dock ej påstå, att det i allmänhet är — som hos familjen C. — längtan efter vetande, som är den bestämmande orsaken därtill. Oftast är det väl, som i ett annat hem, där jag hade tillfälle att iakttaga undervisningen, önskan att förskaffa döttrarna så mycket polityr, som behöfves för att få dem presenterade vid hofvet i S:t Petersburg, hvilken förmår föräldrarne att anskaffa så dyra lärarinnor. Engelskorna i synnerhet äro högt betalda. För att undervisa 1 till 2

timmar om dagen i sitt modersmål få de 1,000 rubel om året och allting fritt. Dessutom bli de behandlade som tillhörande herrskapet, hvilket, som bekant, icke kommer guvernanterna till del i deras hemland.

För den stora klass, som icke ha råd att hålla lärarinnor i hemmet, ha ryssarne sört genom upprättandet af ett flickgymnasium efter europeiskt mönster. Där gå flickor af alla nationaliteter. Om georgiskorna säga lärarinnorna, att de ha ovanlig mottaglighet och en sällsynt lätt fattningsgåfva, men att de äro stridiga och nästan omöjliga att böja under skoldisciplinen. (Forts.)

M. Anholm.

---

## Litteratur.

---

### Efterlämnade skrifter af *Anna Carlotta Leffler, D:ssa di Cajanello.*

Inom den svenska skönlitteraturen har, sedan första delen af novellsamlingen »Ur lifvet» år 1882 utkom, ingen kvinlig författares arbeten hälsats med större intresse än fru Lefflers. Och då vi nu efter författarinnsans död få del af hennes efterlämnade skrifter, är den förväntan, hvarmed vi emottaga hennes sista hälsning till samtid och eftervärld, blandad med en känsla af djupt vemod öfver att den hand, som i så hög grad visste att sätta den omisskänneliga begåfningens stämpel på sina verk, nu hvilat för alltid.

Första delen af fru Lefflers efterlämnade skrifter börjar med sagspelet *Sanningens vägar*. En dikt af denna art — i mycket påminnande om »Himmelrikets nycklar» af Aug. Strindberg — gifver en författare af fru Lefflers kynne rika tillfällen att svänga satirens gissel öfver lifvets missförhållanden, synnerligast där de grunda sig på mänsklig egennytta och fåfänga. Sagspelet är dock en diktart, som i vår tid näppeligen kan påräkna popularitet. Fru Lefflers försök i den vägen är ej heller odeladt lyckligt. Innehållet blir allt för stort för formen och hopandet af tankar och intryck verkar tröttande och oroligt. Ämnet, som är ganska storslaget i sin anläggning, må här i korthet angifvas.

Vera — sanningen, kanske rättare sanningssökandet eller tviflet, — har törniga stigar att trampa. Öfver allt är hon hemlös, på jorden såsom i himmel och helvete, och den som älskar henne nog att följa henne på hennes tunga vandring, bringar hon endast misräkningar och lidanden. Ingenstädes vill man veta af henne, emedan hon, hvar hon går fram, sprider tvifvel och oro: »strid är sanning, frid är lögn».

Mot det moderna samhället riktas skarpa hugg. Under hyllningsfesten vid den store kejsarens hof, »han, hvars rikets första grundval hette frihet», täfla skaror af förpinta, utsläpade arbetare om att hylla prinsessan Speranza, som skall återge dem hälsa och lycka. Vera uppmanar dem att icke sätta tro till dessa bedrägliga löften om lycka, som skall skänkas från höjden, utan hellre se sanningen modigt i ögonen. Den fullkomliga lyckan skall aldrig härska på jorden, men arbetarnes villkor kunna förbättras, om de taga sitt öde i egna händer och ej förlora tiden med att lyssna till falska profetior. Men hon blir bortjagad under hån och smädelser, ingen vill lyssna till hennes ord; alla ropa efter Speranza, som skall föda sonen Felix, världens frälsare.

De sociala missförhållandena komma åter på tal då Vera uppsökt mörkrets furste, hvars dotter man så ofta sagt henne vara. Hon ber honom visa sitt rike och efter en vandring genom afgrunden, skildrad å la Dante, lofvar han att visa henne det *verkliga* helvetet och för henne samt hennes följeslagare, Salvator, till ett torg i Londons East-End. Här kunna de själfva se hur ypperligt satan inrättat sitt rike: guld och svält, för mycket arbete och för mycken lättja, glädjeflickor och fälsningssoldater, krogar och missionshus — allt samlat på ett ställe — de yttersta konsekvenserna af det fyndiga system, hvarpå satans rike i det moderna samhället är bygd. — —

Äfven från himmelen blir Vera bortjagad.

»Gå, min dotter, din plats är icke här, säger S:t Peter.

»Vera (utbrytande): Är icke sanningssökandet vägen till sanningen?»

»S:t Peter: Ingalunda. Tron är vägen till sanningen.

»Vera: Hvart leder då sanningssökandet?»

»S:t Peter: Sanningssökandet har sitt mål i sig själf. Ju mer du söker, ju mer skall det ständigt återstå dig att söka. Gå, stör icke himmelens glädje!»

Lifvets hela grymma — kanske oundvikliga — disharmoni rymmes i dessa repliker.



*Napolitanska bilder* utgöra en samling naturskildringar, beskrifningar af syditalienska bruk och egendomligheter samt små fina stämningsbitar. »När signor duca besöker sin landtgård» samt »En ammas historia» äro de mest betydande och tecknade med författarinnans vanliga öfverlägsna talang. Det är en klar och roande framställning af den omedelbara, vidskepliga, naiva och förslagna naturellen hos söderns barn.

Flere af de små skisserna, vi nämna särskildt »Snöfall i Napoli» och »Italienskt sommarlif», äro verkliga poem. Om någonsin ord kunna måla, är det här. Allt hvad naturen har fagrast, af luft, af sol, af ljus, af färg och lif strömmar öfver en vid läsningen af dessa italienska stämningbilder med en sådan styrka, att man ej kan undgå att känna sig tjusad. Skönare, på en gång rikt och enkelt, ha få samtida svenska författare vetat att använda sitt modersmål. Att dessa toner ljuda oss till mötes från en främmande strand med den sydländska naturen som bakgrund, gör ej intrycket mindre lefvande.

\* \* \*

*Ur lifvet* (sista samlingen) utgör andra delen af fru Lefflers efterlämnade skrifter. Utom fyra mindre skisser: »Ett underverk», som skildrar helbregdagörelse genom tron, »Ett giftermål af tycke», teckning ur allmogelifvet om en ung hustru, som förtryckes af svärföräldrarna, »Resa utrikes», en liten tilltalande s. k. stämning, samt »Jämlikhet», en skarp läxa åt kvinlig tanklöshet och lättja, innehåller denna sista del början till två större berättelser *Utomkring äktenskapet* och *Trång horisont*.

I den förra får läsaren endast göra den allra flyktigaste bekantskap med några unga kvinnliga gymnaster, hvilkas käcka, lefnadsfriska väsen gör, att man beklagar det bekantskapen slutar med presentationer. Det skulle varit af intresse att se hur dessa karakterer utvecklats sig med afseende å berättelsens hufvudfråga, som ju äfven angifves af titeln, äktenskapet.

I *Trång horisont* hinna de i berättelsen uppträdande personerna att tillvinna sig icke blott intresse utan äfven sympati. Figurerna äro, såsom alltid i fru Lefflers diktning, karakteristiskt tecknade, med utpräglad individualitet. Det fel, som tendensdiktare så lätt göra sig skyldiga till, att låta lifs- och samfundsproblemen suga must och mærg ur de handlande personerna, spåras ej här. Dessa problem kunna ju knappast undvikas — och böra det icke heller — i en

modern diktning, men fru Leffler låter dem aldrig skymma bort karakteren.

Berättelsens titel angifver dess innebörd. Små, instängda förhållanden — ett slags Prokrustes-säng — som ovillkorligen måste passa för alla. Den tyrann, fru Leffler outtröttligast angripit med sin penna är fördomen, slentrianen, gamla vanan, hvad namn man vill ge denna makt, som likt Peer Gynts Bøjgen ropar sitt: »udenom!» då individualiteten vill bryta sin egen väg utom den gamla upptrampade, för alla gemensamma fåran. »Trång horisont» tyckes vara ämnad till ett författarinnans härnadståg i samma syfte.

Antonia Vedberg, hvars andliga växt förkväfvades under trycket i hemmet, Olga Ståhlhjelms, som skall skapa sig en framtid som sångerska, Berta Malm, folkskollärarynningen med den försupne fadern, den lilla kända pastorskan Holmberg, de tre enkenåderna m. fl. äro alla tecknade med fotografisk tydlighet och ovillkorligen börjar man ransaka i sitt minne hvar man träffat originalen till dessa bilder. Den för fru Leffler egendomliga förmågan att genom de obetydligaste smådrag gifva en persons hela karakteristik, visar sig äfven här. Exempelvis vid födelsedagsfesten på Rosenlund gästernas inträde i salongen.

Likaså känna vi igen och beundra författarinnans fullkomliga objektivitet i skildringen af sina personer. Aldrig ockrar hon på läsarens känslor genom något slags idealiserande af eller kelande med »hjalte» eller »hjältinna»; för alla, små och stora, svaga och starka, har hon samma varmt förstående medkänsla.

Ett oafslutadt verk, då det är döden som afbrutit detsamma, ingifver alltid vemod; dubbelt så, när den som sålunda krossats, varit en af de få på hvilken en gifmild försyn slösat intelligensens rikaste gåfvor, och på hvilken samtiden därför haft rätt att tillämpa skrifterns ord: »den som mycket gifvet är, af honom skall mycket varda utkraft».

F. Cbg.

## Från riksdagen.

I ett föregående häfte af tidskriften redogjordes för de förändringar i *de kvinliga telegrafisternas löneförhållanden*, som skulle blifva en följd af regeringens i årets statsverksproposition framlagda förslag till ny stat för telegrafverket. Det framhölls, huru lönevillkoren för en del af detta verks kvinliga tjänstepersonal skulle ställa sig sämre

än hittills varit förhållandet, då arbetet för de biträdande telegrafisterna skulle betydligt ökas, utan att aflöningen samtidigt höjdes. För en viss kategori af denna biträdespersonal skulle dessutom lönen reduceras till 700 kr. om året.

Några af andra kammarens ledamöter hade uppträdt mot dessa förändringar till det sämre, i det att herr Fredholm med instämmande af hrr Hedin, Johansson och Nydahl väckt motion, att lägsta lönegraden för telegrafister borde, om den icke ansågs kunna bibehållas vid sitt nuvarande belopp (900 kr.), icke sättas lägre än 800 kr., hvarjämte han föreslog, att åt de på extra stat upptagna telefonisterna borde beredas dels ålderstillägg efter vissa års tjänstetid, dels ock vid afgang från tjänsten i följd af försvagad hälsa, ådragen genom tjänstgöringen, gratifikation, beräknad efter vissa procent af hela det under tjänstetiden intjänade arvudet.

I sin behandling af k. m:ts förslag och i sammanhang därmed af herr Fredholms motion har statsutskottet förklarat rörande de ordinarié telegrafister, hvilkas lön skulle sättas till 700 kr., att här icke vore fråga om att nedsätta lönevillkoren för en redan förefintlig personal, utan om inrättandet af en ny aflöningsklass. De 86 telegrafister, som i statsförslaget upptagits med en aflöning af 700 kr. jämte tre ålderstillägg hvar och ett på 100 kr., vore afsedda att betjäna de interurbana telefonledningarna, och enligt de upplysningar utskottet inhämtat, skulle kompetensvillkoren för dessa nya platser ställa sig helt annorlunda än beträffande den kvinliga personal, som användes för den egentliga telegraf-tjänstgöringen. Under det att för anställning i denna tjänstgöring fordrades såväl att hafva genomgått ett fullständigt elementarläroverk för flickor som att hafva aflagt telegrafistexamen, skulle nämligen fordringarna å personalen i nu ifrågasvarande lägsta lönegrad inskränkas till, förutom genomgången praktisk kurs i telegraf- och telefonväsendet, vanlig folkskolebildning. Utskottet anser därför i betraktande af det lägre mått af kunskaper och utbildning, som af ifrågasvarande för telefontjänstgöring afsedda personal skulle fordras, den af k. m:t föreslagna aflöningen vara väl afpassad.

För alla dem som tagit del af den i tidskriftens första häfte förekommande artikeln rörande telegrafisternas löneförhållanden, måste det af ofvanstående redogörelse synas som om den däri uttalade protesten mot tillsättande af en ny löneklass af telegrafister med 700 kr. i ordinarié lön, haft en felaktig förutsättning till grund. Detta är dock ej händelsen, åtminstone har den slutsats man måste draga

af k. m:ts förslag näppeligen kunnat blifva annorlunda. Om de lägre kompetensfordringarne för den åberopade nya löneklassen säger nämligen telegrafverkets förslag ingenting, och synes det som om statsutskottet först efter »inhemtade upplysningar» kunnat gifva förslaget en sådan tydning, en tydning som icke direkt kan dragas ur förslaget och som ej sammanstämmer med de uppgifter i ämnet vi kunnat erhålla, ej heller med den allmänna uppfattning som i denna fråga gjort sig gällande.

Äfven den del af herr Fredholms motion, som afser bättre lönevillkor för de extra ordinarie telefonisterna afstyrkes af utskottet med den motivering, att ersättningen till telegrafverkets telefonister utgår med väsentligen olika belopp inom skilda delar af landet, beroende dels på lefnadskostnaderna å de särskilda platserna och dels, där staten öfvertagit ett enskildt telefontät, på de förmåner, som telefonisterna vid detta nät åtnjutit före detsammias öfvergång till staten.

Då de båda kamrarna rörande telegrafverkets stat kommit till olika beslut, är frågan ännu oafgjord.

\* \* \*

Försök att i större eller mindre mån ändra den nu gällande lagstiftningen rörande äkta makars ägendomsförhållanden och inskränka mannens målsmanskap öfver hustrun hafva gång på gång förekommit under de senaste årens riksdagar, men samtliga krönts af föga framgång. Äfven vid årets riksdag gjordes ett försök i nämnda riktning, då herr B. P. Ersson i andra kammaren väckte motion om en skrivelse till k. m:t med begäran om utarbetande och framläggande af förslag till lag i syfte att *ene maken ej må utan den andres samtycke ingå sådan borgensförbindelse*, som kan leda till afhändande af boets ägendom.

Lagutskottet har i behandling af denna motion förklarat, att det visserligen ansåge det önskvärdt, att hustruns andel af boet bättre än f. n. vore förhållandet tryggades mot en lätt sinnig förvaltning af boets angelägenheter, men i likhet med hvad det vid 1890 års riksdag, då en motion i enahanda syfte förelåg till behandling, yttrades, funne utskottet, att ett lagstadgande af sådant innehåll, som motionären föreslagit, utan tvifvel skulle medföra betydliga praktiska olägenheter. För att borgen, tecknad af en man, skulle godkännas såsom säkerhet, skulle nämligen erfordras tillförlitlig upplysning huruvida han vore gift eller ej. Härtill komme, att det föreslagna stadgandet,

\*

om det blefve upphöjdt till lag, utan tvifvel mången gång skulle medföra, att den borgensförbindelse, som af mannen begärdes, och hvilken icke kunde medföra någon fördel för det gemensamma boet, skulle påtecknas af hustrun. I sådant fall blefve hustruns ställning vida sämre, än nu vore förhållandet, då hon skyddades genom stadgandet i 11 kap. 2 § giftermålsbalken, enligt hvilket hustrun icke svarade för sådan gäld, som tillkommit genom mannens särskilda »vållande och förgörelse».

På grund af dessa skäl och då utskottet för öfrigt föreställde sig, att genom den af motionären föreslagna inskränkningen i rättighet för man att ingå borgen motionens syfte i alla fall icke skulle vinnas, då en man ju utan hustruns samtycke skulle äga att utfärda skuldebref och å växel ikläda sig betalningsskyldighet, hemställde utskottet, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Den afslogs likaledes af båda kamrarna, af den första utan diskussion, af den andra efter ett anförande af motionären.

\* \* \*

*Den politiska rösträttens* utsträckning är en fråga som år efter år återkommer på riksdagens dagordning. Äfven i år hade inom andra kammaren åtskilliga motioner väckts dels om streckets nedflyttande till 500 kr., dels om allmän rösträtt. Dessa motioner afsågo dock endast rösträttens utsträckande till män. Men i en reservation, som till konstitutionsutskottets afstyrkande utlåtande afgifvits af herr *Vahlin*, förordar denne ett förslag om streckets nedflyttande till 500 kr., dock med den ändring att rösträtten äfven måtte tillkomma kvinnor.

Herr *Vahlins* yrkande ledde helt naturligt ej till något resultat, upptogs ej ens till diskussion i kammaren. Vi hafva dock velat omnämna denna hans reservation, då den visar, att krafvet på politisk rösträtt för kvinnor är en fråga, som icke är helt och hållet främmande för vårt lands lagstiftare.

M. C.

## Från våra ombud.

Intet företag, vare sig af praktisk eller ideel art, kan i våra dagar hafva utsikt att vinna förkofran med mindre detsamma, som en af sina förnämsta principer, hyllar sammanslutningens idé. Genomträngd af denna öfvertygelse söker äfven Fredrika-Bremer-Förbundet på allt sätt främja en nära sammanslutning, en allt lifigare samverkan mellan Förbundets medelpunkt i Stockholm och dess för det helas bestånd lika viktiga radier, de många i landsorten bosatta förbundsmedlemmarna. Det var i samma syfte Dagnys redaktion i början af året till de på olika platser i vårt vidsträckta land verk samma ombuden ställde en vänlig uppmaning att lämna meddelanden om hvad som från de respektive orterna kunde ligga inom området för Förbundets intressen. Dessa meddelanden och erfarenheter från upplysta förbundsledamöter skulle det vara red. en glädje att kunna göra sig till godo.

Denna uppmaning har ej förklingat ohörd. Vi hafva haft nöjet emottaga bref och meddelanden från Malmö, Lund, Uddevalla, Wenersborg, Carlstad, Westerås, Upsala och Säter, alla uttryckande varma sympatier för Förbundets sträfvanden. Vi meddela här några af de upplysningar rörande kvinligt arbete och kvinlig verksamhet som dessa bref innehålla, därvid uttalande den förhoppningen, att detta första uppslag till en närmare förbindelse mellan Förbundets tidskrift och dess vänner i landsorten, skall leda till ett allt lifigare utbyte af tankar, ett allt flitigare delgifvande af erfarenheter och rön, som kunna tjäna de gemensamma intressena.

\*        \*        \*

Härmed en resumé af innehållet af våra ärade landsortskorrespondenters skrivelser.

Förlidet år erhöll Sverige, som bekant, sin andra kvinnliga medicine doktor. Det är i Malmö, fröken Hedda Anderson, född i staden, börjat sin verksamhet som praktiserande fruntimmersläkare och det är med glädje vi af vår malmökorrespondent erfar, att fröken Anderson redan från början af sin bana haft god framgång, att tillloppet af patienter är stort och hennes anseende i stigande. — Om en annan arbeterska, ehuru på ett helt annat arbetsfält, talar vidare brevet från Malmö, nämligen fru Nanna Grönvall, stadens första

kvinnliga boktryckare. Efter att i början af sin bana ha trakasserats mycket, skrifver vår korrespondent, har fru Grönvall, då hon arbetar ordentligt, tillvunnit sig allt större förtroende och sysselsätter för närvarande tre arbetare. Detta som bevis för ohållbarheten af den satsen, att kvinnorna äro lika odugliga som ointresserade för praktiskt arbete.

Angående våra unga kvinnliga studerande i den sydsvenska universitetsstaden har en af dessa lämnat följande upplysningar. De kvinnliga studenterna vid Lunds universitet äro för närvarande 11. Af dessa hafva 4 aflagt med. kand.-examen, (af hvilka två afslutat den kliniska tjänstgöringen vid universitetet, de båda andra fullgöra för närvarande densamma). En har aflagt och en läser på medico fil. examen; 2 hafva tagit fil. kand. och studera den ena zoologi, den andra mekanik för fil. licentiaten. De öfriga 3 bereda sig till fil. kand.-examen.

I afvaktan på några direkta meddelanden äfven från en representant af den kvinnliga afdelningen af Upsala studentkår, är det oss ett nöje att här delgifva några notiser från andra områden af kvinnlig verksamhet som en Upsalakorrespondent benäget meddelat oss. *Kvinnliga sjukhjälpsföreningen i Upsala*, som bildades 1886, räknar nu 154 medlemmar. Årsafgiften är sex kronor, jämte en krona i läkarafgift. Sjukhjälp utbetalas med kr. 1: 40 pr dag i högst 90 dagar, begravningshjälp med 100 kr., hvilken summa vid inträffande dödsfall utdebiteras på samtliga medlemmar. Inträdande medlem skall vara minst 18, högst 50 år. Föreningen tycks bära sig bra<sup>1)</sup>.

Förutom en kvinnlig gymnastikförening, som i flera år idkat Lings gymnastik tre gånger i veckan, har på senare år bildats *en skidklubb* och *en velocipedklubb*, hvilken senare räknar 22 medlemmar och äger 2 velocipeder, som till medlemmar uthyras för 15 öre till en tur på två timmar, för 25 öre en half dag och 50 öre en hel.

Till medlem antages ingen under 17 år. Årsafgiften som är 2 kr. användes till underhåll af maskinerna och den första undervisningen — cirka tre timmar — 75 öre pr timme.

För flickor, som hela dagen äro bundna vid stillasittande arbete, tycks denna sport vara af ännu större betydelse än för andra. En något öfivad velocipedrytterska kan nämligen med lätthet på 2 timmar göra

<sup>1)</sup> Beträffande ofvanstående notis tillåta vi oss härmed meddela som en liten upplysning för dem, som möjligen anställa jämförelser mellan denna sjukförsäkring och liknande inrättningar i Stockholm och annorstädes, att det otvifvelaktigt är, tack vare en del välvilliga personers oegennyttighet, hvilka ingå som medlemmar af kassan af intresse för saken, utan att begagna sig af dess förmåner, som »kvinnliga sjukhjälpsföreningen i Upsala» kan erbjuda sina delegare så utomordentligt fördelaktiga villkor.

en promenad på 1½—2 mil och sålunda, uppfriskad af nya intryck, inträde i dagens arbete.

Största vikt lägges vid att ingen öfveransträngning får äga rum.

Skulle ej exemplet från Upsala kunna mana till efterföljd? Velocipedsporet, bedrifven med måtta, kan ej vara annat än uppfriskande och hälsosam. I Danmark bedrifves den också mycket allmännare bland damer än här och dess nytta ser man ofta framhållen i de danska kvinnotidningarna.

\* \* \*

Med en hjärtlig tacksägelse till alla dem, som hugnat oss med bref och vänliga upplysningar, uttala vi till sist den förhoppningen, att vi allt framgent ofta måtte få mottaga sådana »från våra ömbud».

»Redaktionen.»

—♦♦♦—

## Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

*Fältskärsexamen* har aflagts af fröken Sofia Hansson, som, efter att hafva under en tid af 2½ år tjänstgjort på större sjukhus både såsom elev och under- och öfversköterska, ifrån början af oktober månad 1893 deltagit i den kurs för utbildande af fältskär-sjuksköterskor, som af Fredrika-Bremer-Förbundet blifvit anordnad.

\*

*Förbundets vårsamkväm* ägde rum den 3 april i hotell Continentals festvåning. Det angenäma och talrikt besökta samkvämet illustrerades, utom af vacker musik, af ett i hög grad intressant föredrag af professor Montelius öfver »Mariakulten».

\*

*Allmänna stipendiefonden.* Genom ordföranden för lokalkomiten i Östersund, landshöfdingskan fru Tecla Asplund, har till Jämtlands läns afdelning af Allmänna Stipendiefonden öfverlämnats kronor *sexhundraen* (601).

\*

*Komitén för utredning af de till Danmark utvandrande allmogeflickornas ställning och arbetsförhållanden* har såsom gåfva af Patrio-



tiska sällskapet erhållit 500 kronor för att därmed bekosta tryckning och spridning af upplysningar om de förändrade förhållanden rörande denna utvandring, som under de senare åren ägt rum. Nämnda trycksaker hafva expedierats till presterskapet i det sydliga Sveriges olika församlingar. Dessutom har under året till de församlingar, hvarifrån utvandring i större utsträckning ännu pågår, en liten folkskrift, »Åttonde budet», blifvit afsänd. Skriften utgick i en upplaga af 1,500 ex.

## Från skilda håll.

**Sverige.** *En kurs i populär kirurgi* (s. k. samaritkurs) har för ett antal af 20—30 damer hållits på Fredrika-Bremer-Förbundets byrå under en tid af 5 veckor, med tvenne lektioner i hvarje vecka, under ledning af Förbundets lärarinna i fältskärskurs, fröken A. Sterky.

*Världsutställningen i Chicago.* Först i dessa dagar hafva utställningsföremålen återkommit till Sverige, och på den svenska damkomiténs byrå äro många händer åter i flitig verksamhet för ordnande och afsändande till de respektive ägarinnorna af de många olikartade alstren af deras flit. Med tillfredsställelse har damkomitéen sett sina bemödanden krönta af framgång i det att bland 60 utställare, 44 erhållit pris. Dessutom torde diplom komma att utdelas till medarbeterskor, såsom ritterskor, väfverskor, sömmerskor m. fl., hvilka af arbetsgifvare, som själfva erhållit pris, därtill anmälas.

Ännu återstår dock en uppgift: anskaffande af medel för avslutande af damkomiténs arbete, och för detta ändamål har komitéen beslutit, att i början af maj anordna en tombola, af hvilken inkomsten är afsedd dels att betala ännu ouppgjorda räkningar, dels att i öfrigt bestrida de utgifter, hvilka komma att erfordras. Det är också goda förhoppningar, att den tillämnade tombolan skall blifva inbringande och sålunda en ny framgång att lägga till de många förut vunna.

*Fröken Ellen Key*, vår framstående författarinna och föreläserska, som nyligen besökt Kristiania, där hon med den största framgång gifvit en del föreläsningar, höll måndagen den 16 dennes i Vetenskapsakademiens hörsal ett föredrag öfver ett af de ämnen, hvarom hon talat i Norge. Detta ämne behandlade »Sveriges modernaste författare», med hvilket namn frk. Key betecknar C. J. L. Almqvist, denna genialiska, men oharmoniska diktarpersonlighet, i hvars lif och författarskap så många dunkla punkter förekomma, som hittills hvarken hans eller vår

tid mäktat tyda. Frk. Key förmådde ej heller, trots sin kända väl-talighet och den värme och entusiasm, hvarmed hon tydligen sökt att tränga till djupet af sitt ämne, ge full klarhet åt den bild hon ville skildra. Att detta äfven tycks vara den allmänna uppfattningen bland åhörarne, framgår otvetydigt af de många olika omdömen som föredraget framkallat så väl här som i vårt norska grannland.

Att här ingå på en närmare granskning af detsamma nekar oss utrymmet; med anledning af frk. Keys uppträdande i Norge tillåta vi oss dock yttra några ord. De i hög grad vilseledande och felaktiga uppgifter rörande den svenska föreläderskan, hvarmed vissa Kristiania-blad serverat sina läsare, ha nämligen föranlett frk. Key att i den norska pressen införa ett »beriktigande» (detsamma har äfven reproducerats i svenska tidningar) hvori hon rättar de begångna misstagen. Då dessa emellertid genom själfva sina öfverdrifter — de tillskrefvo frk. Key *allt* som af betydighet i Sverige under de senaste årtiondena utträttats af och för kvinnor — af ingen vare sig i Sverige eller Norge, som aldrig så litet är bekant med förhållandena kunnat tagas på allvar, borde en »dementi» från frk. Keys sida näppeligen varit af nöden, allra minst i den offensiva, i så väl ton som uttryck mindre värdiga form, hvori den är affattad.

\*

**Stadsfullmäktigevalen.** Genom kommunalförordningen af år 1862 erhöilo kvinnor, som för öfrigt uppfylla lagstadgade villkor, kommunal rösträtt. Enligt årets röstlängder är antalet kommunalt röstberättigade kvinnor i Stockholm f. n. 6,484. Tillsammans disponera dessa kvinnor 77,251 röster.

Allt sedan 1887, då frågan först upptogs af Föreningen för Gift Kvinnas Eganderätt, har så väl nämnda förening som Fredrika-Bremer-Förbundet sökt verka för ett lifigare deltagande från kvinnornas sida i kommunala val. Vid stadsfullmäktigevalen i Stockholm den 16—21 sistl. mars företogo de begge föreningarna gemensamt följande åtgärder:

Ur röstlängerna afskrefvos namnen på samtliga röstberättigade kvinnor jämte det antal röster, som tillkom hvar och en. Vidare utsändes till 1917 röstberättigade kvinnor cirkulär, hvori de uppmanades att begagna sin rösträtt. Cirkulären innehöllo för öfrigt fullständiga upplysningar om hvad vid stadsfullmäktigevalen vore att iakttaga, uppgifter om valdagar och vallokaler för de olika kretsarna, formulär till fullmakt, o. s. v.

På Fredrika-Bremer-Förbundets byrå och i Hedins och Berlins pappershandel vid Normalmstorg meddelades dessutom under valdagarne vidare upplysningar, och voro där de ofvan omnämnda utdragen ur röstlängderna samt alla offentliggjorda vallistor att tillgå.

Resultatet af dessa de bägge föreningarnas åtgärder visade sig i ett betydligt lifigare deltagande från kvinnornas sida i valen än som varit förhållandet under de närmast föregående åren.

# C. E. LAGERSTRÖM,

## Sybehörs- & Modeaffär,

18 *Götgatan* 18.  
18 *Humlegårdsgatan* 18.

## Kruses Pensionat & Hôtel

**Klarabergsgatan 52, Stockholm,**

två minuters väg från Centralstationen, erbjuder såväl enkla som eleganta rum n. b. eller 2 och 3 tr. Pris: från 1: 25 per dygn. — Ref. *Med. Doktor E. W. Wretling*, Stockholm, *Doktor H. Akerström*, Upsala m. fl.  
Vaktmästare möter vid stationen.

## Aktiebolaget Parasitocida

**Rengör** mattor efter föregående desinfektion från dam och smuts enligt ny metod;

**Rengör** möbler, säng- och gångkläder från mal vägg-ohyra och andra parasiter;

**Rengör** rum och fartyg från väggohyra m. m.;

**Reder** tagel och rengör fjäder medelst nykonstruerade maskiner.

*Pelsverk och mattor emottagas till konservering emot mal under sommaren.*

☞ Hemtning och hemsändning inom Stockholm kostnadsfritt.

Kontor: **St. Vattugatan 12, n. b.** Allm. Tel. 73 73.

Bland hundratals intyg från läkare och andra framstående personer såsom Professor *Sandahl*, 1:e Stadsläkaren i Upsala *D:r Schultz*, *D:r Vestermark*, Kammarherrarne *Burén* och *de la Gardie*, Entomologen *D:r Lampa* m. fl. införa vi endast följande af vår förnämsta bakteriolog:

På anmodan af Aktiebolaget »Parasitocida» har undertecknad anställt experimentala undersökningar, för att utröna, huruvida den metod, som vid bolagets anstalt Valhallavägen 101 användes för utrotande af parasiter, *äfven eger bakteriedödande verkan* och har härvid visat sig, att nervfeberns och kolerans smittämne tillintetgöres samt att detta sannolikt äfven är förhållandet med difteriebakterien. Med hänsyn till denna sistnämnda äfvensom med hänsyn till tuberkelbacillen fortgå undersökningarna.

Stockholm den 15 mars 1894.

**E. SELANDER,**

Docent i bakteriologi vid Karolinska institutet.

## Annonsen för DAGNY

upptagas af

*fröken Ingeborg Bergström, 28 Östermalmsgatan.*

# Winborgs LACTOSERIN-CACAO

Välsmakande, kraftigt närande, hälsosam!

Förordad af professorerna Olof Hammarsten, C. E. Bergstrand, med.  
dr Ch. Em. Hagdahl m. fl.

Hälsövänner, tidskrift för allmän och enskild hälsovård, yttrar i  
sitt nummer för den 1 februari följande:

»Särdeles närande och värderikt såsom ett koncentreradt  
och smaktligt näringsmedel är äfven den i  
handeln hos oss införda lactoserincacao.»



Pris pr burk om

1/2 kilo kr. 2,50; 1/4 kilo kr. 1,30; 1/8 kilo kr. 0,70.  
Erhålles hos hrr specerihandlare samt i parti hos

**Th. Winborg & Co.** Stockholm.  
Kongl. Hofleverantör.

# OBS!

**Stort lager af  
Barnkläder för alla åldrar,**  
till och med 16 år.

*Goda tyger! Nya, smakfulla model-  
ler! Billiga priser!* Allm. Telefon 68 40.

**2 Stora Vattugatan 2,**  
hörnhuset vid Brunkebergstorg.  
**10 Bazaren å Norrbro 10.**

**H. NYSTRÖM.**

## Läderplastik.

Alla slags verktyg för läderplastik säljas billigast hos

**PER FROM, Stockholm,**  
**54 Mästersamuelsgatan 54.**

**OBS!** Saxar och knifvar slipas.

## Gunilla Viléns Handarbets-Atelier,

**46 Klarabergsgatan 46.**

Grundlig och praktisk undervisning lämnas elever i alla slags handarbeten. Kurs,  
omfattande 50 tim., *15 kr.*, en lektion, 2 tim., *75 öre.* Resande i Stockholm uppmärk-  
sammas på min Handarbets-Atelier såsom särdeles lämplig därigenom, att eleven själf  
får bestämma lektionstiden från 9 f. m. till 5 e. m.

**OBS!** Beställningar emottagas för uppritningar, monteringar samt förfärdigande  
af linneutstyrslar.

## Hygieniska Skodon tillverkas för Herrar, Damer och Barn.

**OBS!** Prisbelönta af Dräkt-Reformföreningen.

Skodon tillverkas äfven efter modern fason.

☛ Allt arbete utföres noggrannt och af bästa materiel. ☛

Reparationer verkställas väl och på bestämd utlofvad tid.

**P. GUST. PETTERSSON,**  
**52 Drottninggatan 52.**

## Nya Hushållsskolan

(för bildade flickor). Grundad 1881.

Föreståndarinna: Fröken H. Cronius.

## Nya Hushållsskolans Matsalar

Vestra Trädgårdsgatan 19.

**OBS!** Särskild matsal för fruntimmer.

**Sparsamma Fruar!** Ull och Stickulle emottages till spånad af all slags garn, väfnad af tyger för såväl hand som maskin, Schalor, Filtar, Plaids, Doffel, Kläden till herrkostymer m. m. **OBS!** Gardiner i fornonordiska färger och mönster väfnas af såväl rent ullgarn som trasgarn. Mattor väfnas. All slags färgning och kemisk tvätt, beredning och prässning verkställles. Profver och prisuppgifter på begäran. Gods afhämtas afgiftsfritt från hemmen, ångbåt och järnvägsstation.

**Goda varor! Billigaste priser! Reel behandling! HILDUR ANDERSSON,**  
**Rikstel. 163. Allm. Telefon 7653. 12 Hötorget 12, ingång från Örtorgsgatan. Stockholm**



**HANDARBETETS VÄNNER**  
 Brunkebergstorg 18, STOCKHOLM.  
 Förening för den svenska kvinnliga hemslojdens förädling i konstnärligt och fosterländskt syfte.  
 Utställning och Försäljning af:  
 Väfnader, Mattor, Konst-sömnad och Spetsar efter Samla och Nya Svenska Mönster, Nationaldräkter m. m.

## Barnängens Patenterade Mjölktvål.

(Patent nr 2290.)

Redan i äldsta tider var mjölken uppskattad som ett framstående toalettmedel till hudens förskönande, och nutida mejerskers fina hy och vackra händer utgöra talande bevis på medlets förträfflighet.

*Barnängens Mjölktvål* är efter en patenterad metod direkt framställd från naturlig mjölk, hvadan densamma ovillkorligen gör lyn och huden *vit, vacker och smidig*, hvarom en och hvar kan öfvertyga sig genom någon tids daglig användning.

**Obs.** I följd af patentet kan ingen mer än vi framställa denna tvål.  
**Obs.** Etiketterna (med björnstämpeln och Barnängens namn) äro inregistrerade.

*Barnängens Tekniska Fabrik, H. Maj:t Konungens Hofleverantör, Stockholm.*

## Wimans Spisar

för ved och torf.

Vedslöseri omöjligt. Ugnarne icke belagda med någon lera, steka och grädda utomordentligt jemnt, väl och fort. Inga »brännplåtar» att förnya. De yppersta intyg från hela landet. Kunna ses i verksamhet och provas å

**Ingeniör E. A. WIMANS Utställning och Försäljning,**  
**17 Fredsgatan 17, Stockholm.**

Stockholm, Aftonbladets tryckeri 1894.